

Etnické a rasové předsudky v postojích dnešní mladé generace

Antonín Vondál

Bakalářská práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Antonín VONDÁL**
Osobní číslo: **H118676**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Etnické a rasové předsudky v postojích dnešní mladé generace**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- vysvětlení základních pojmů relevantních ke zpracovávané problematice, tedy postoje, předsudky, stereotypy (se zaměřením na etnické a národnostní), diskriminace (se zaměřením na rasismus, rasovou diskriminaci),
- problematiku multikulturalismu a multikulturální výchovy (multikulturální výchova v České republice, možnosti multikulturální výchovy, výchova mládeže k toleranci a rasové snášenlivosti).

Součástí práce bude kvantitativní výzkum zaměřený na zjištění etnických a rasových předsudků mládeže na Boskovicku. Sběr dat proběhne formou dotazníku.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Allport, G., W. O povaze předsudků. Praha: Prostor, 2004

Průcha, J. Multikulturní výchova – Příručka (nejen) pro učitele. Praha: Triton, 2011

Šišková., T. Výchova k toleranci a proti rasismu – Multikulturní výchova v praxi. Praha: Portál, 2008

Tesař, F. Etnické konflikty. Praha: Portál, 2006

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Hana Jůzlová

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Láca, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Antonín Vonděl
.....
Jméno, příjmení studenta

V Brně 10.3.2014

.....
Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

V mé bakalářské práci se věnuji rasovým a etnickými předsudkům u mládeže. Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretickou část jsem rozčlenil na čtyři hlavní kapitoly. První se věnuje rasám a jejich rozdělení. Druhá kapitola je zaměřena na postoje, předsudky a stereotypy. Ve třetí části se zabývám multikulturní výchovou. Ve čtvrté se věnuji etnickým a národnostním menšinám, kdy uvádím informace o Vietnamcích, Romech a Ukrajincích, protože je můj výzkum orientovaný právě na tyto etnické menšiny. V praktické části jsem se orientoval na kvantitativní výzkum postojů žáků Vyšší odborné školy ekonomické a zdravotnické a Střední školy v Boskovicích vůči Vietnamcům, Romům a Ukrajincům. K tomuto záměru jsem uplatnil dotazník, ve kterém vyjadřovali žáci své názory a postoje.

Klíčová slova: rasa, postoj, předsudek, stereotyp, etnocentrismus, xenofobie, rasismus, rasová diskriminace, multikulturní výchova, etnická a národnostní menšina

ABSTRACT

In my thesis I deal with racial and ethnic prejudices among young people. The work is divided into two parts, theoretical and practical. The theoretical part is divided into four main chapters. The first deals with races and their categorization. The second chapter focuses on the attitudes, prejudices and stereotypes and the third on multicultural education. The fourth is dedicated to ethnic and national minorities, when I present information about the Vietnamese, the Ukrainians, the Roma people and because my research is oriented precisely towards these ethnic minorities. In the practical part I focused on quantitative research on students' attitudes at Higher Vocational school of economics and nursed and secondary school in Boskovice against the Vietnamese, Ukrainians and Roma people. For this research, I have applied a questionnaire in which students expressed their opinions and attitudes.

Keywords: race, attitude nebo position, prejudice, stereotype, ethnocentrism, xenophobia, racism, racial discrimination, multicultural education, ethnic and national minorities

Děkuji paní PhDr. Daně Jůzlové za odborné vedení mé bakalářské práce, ochotu a trpělivost při konzultacích.

„Jsem přízemní a spoutaný se svým prostředím. Přiznávám, že vnímám rozdíly mezi lidmi, mezi národy i mezi jednotlivci. Prostě řečeno, jsem ranec předsudků, náklonnosti i nelibostí, jsem naprostým otrokem sympatií, lhostejností a antipatií.“ Charles Lamb

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 PROBLEMATIKA RASY	11
1.1 CHARAKTERISTIKA.....	11
1.2 DRUHY RAS.....	12
2 POSTOJE, PŘEDSUDDKY A STEREOTYPY	14
2.1 POSTOJE.....	14
2.2 PŘEDSUDDKY.....	15
2.2.1 Vznik a vývoj předsudků u mládeže.....	16
2.2.2 Předsudky a jejich formy.....	17
2.2.3 Etnocentrismus.....	18
2.2.4 Xenofobie.....	19
2.2.5 Rasismus.....	19
2.2.6 Rasová diskriminace.....	21
2.3 STEREOTYPY.....	22
3 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA	23
4 ETNICKÉ A NÁRODNOSTNÍ MENŠINY	24
4.1 ETNICKÁ MENŠINA.....	24
4.2 NÁRODNOSTNÍ MENŠINA.....	24
4.3 ROMSKÁ MENŠINA.....	26
4.4 VIETNAMSKÁ MENŠINA.....	27
4.5 UKRAJINSKÁ MENŠINA.....	27
II PRAKTICKÁ ČÁST	29
5 PEDAGOGICKÝ VÝZKUM	30
5.1 DRUH VÝZKUMU.....	30
5.2 VÝZKUMNÝ CÍL.....	30
5.3 HYPOTÉZY.....	31
5.4 ZPŮSOB VYHODNOCENÍ DAT.....	31
6 ETNICKÉ A RASOVÉ PŘEDSUDDKY U DNEŠNÍ MLADÉ GENERACE	33
6.1 VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	33
6.2 INTERPRETACE ZÁVĚRŮ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	51
ZÁVĚR	53
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	54
SEZNAM GRAFŮ	56
SEZNAM PŘÍLOH	57

ÚVOD

V důsledku změny režimu v České republice se po roce 1989 začala také postupně měnit struktura obyvatelstva. Otevření hranic zapříčinilo příliv imigrantů hledajících v naší zemi útočiště, a to jak v podobě pracovní příležitosti, politického azylu nebo svobody vyznání a projevu. Nejedná se vždy jen o jednotlivce, ale často i o přicházející celé rodiny se snahou začlenit se do naší společnosti. Nejdůležitější a nejcitlivější oblastí adaptace je přijetí nebo odmítnutí etnických a národnostních menšin majoritní společností (Cílková, 2007).

Rasové a etnické předsudky vždy byly, jsou a nadále i budou v povědomí mnoha lidí, a to nejen u nás v České republice, ale i po celém světě. Jejich nepoměrný růst může vyústit v rasismus či rasové násilí. Tyto nepokoje, ve které můžou předsudky přerůst, jsou zápornou a nechtěnou nesnází dnešní civilizace. Kde začít jinde než u mládeže. Zásadně správnou výchovou, a to nejen k toleranci a uznávání odlišností mezi jednotlivými typy lidí, ale i učením a informovaností lze zbavit mládež předsudků vůči odlišným rasám, národům a etnikům. Zanedlouho tu bude doba, kdy se lidé budou potkávat čím dál častěji s více a více odlišnými lidmi.

„Lidé rádi prožívají svůj všední život ve světě, který znají. Ke každé novince bývají zpočátku nedůvěřiví, potřebují si ji „ohmatat“, a když zjistí, že docela dobře zapadne do jejich světa, osvojí si ji, zařadí ji mezi věci známé. Tak je to s novými věcmi i s novými lidmi, s nimiž se dostávají do styku. Někdy však k takovému zdomácnění nedojde. Převládne pocit, že něco či někdo do jejich světa nepatří, zůstává v něm cizí a může ho narušit, nebo dokonce ohrozit“ (Šišková, 2008, str. 10).

Člověk s předsudkem bude zajisté tvrdit, že má své názory odůvodněné. Bude mluvit o negativních zkušenostech s katolíky, uprchlíky nebo třeba s orientálci. Ve většině případů je však naprosto zřejmé, že jeho důkazy jsou překroucené a nedostatečné. Takový člověk se uchyluje k selektivnímu výběru malého množství vlastních vzpomínek, míchá je s fámami a příliš generalizuje. Asi nikdo na světě nemůže znát všechny katolíky, uprchlíky či orientálce. Jednoduše a stručně řečeno, negativní postoj vůči těmto jmenovaným skupinám je příkladem špatného smýšlení bez náležitého opodstatnění. Takto smýšlející člověk často nemá prázdnou zkušenost z tzv. první ruky, o kterou by opřel svůj názor. Na základě toho, co „lidé slyší“, si vytvářejí předsudek.

„Předsudek se nejčastěji projevuje v tom, jak jednáme s jednotlivci zavrhané skupiny. Své jednání uzpůsobujeme tak, aby bylo ve shodě s naší skupinou jako celku. Jen málo se věnujeme důležitým rozdílům mezi jednotlivci a tuto skutečnost přehlízíme. Tento postup

myšlenek je tak běžný, že bychom mohli předsudek definovat jako odmítavý až nepřátelský postoj vůči určitému člověku, který patří do dané skupiny, a to jen proto, že do této skupiny patří, a má se tedy za to, že má stejné nežádoucí vlastnosti připisované této skupině. Problém je, kde stanovit dělicí čáru mezi tím, co je a co není předsudek. Je možné tvrdit, že každý z nás má nutně nějaké předsudky. Všichni máme sklon předem upřednostňovat svůj vlastní způsob života. Jelikož v hlubším smyslu jsme my sami těmi hodnotami, které zastáváme, nelze jinak a musíme je hájit s hrdostí a láskou, musíme odmítat každou skupinu, která se staví proti nim“ (Allport, 1979, s. 104).

Člověk s jistými předsudky vysvětluje svůj negativní postoj skoro pokaždé odlišnými, nežádoucími a špatnými vlastnostmi, kterými se vyznačuje daná opovrhovaná skupina. O skupině jako celku tvrdí, že nesnesitelně páchne, s inteligencí je na tom mnohem hůř, je agresivní, zlá, nebo i líná. Tolerantní člověk chce ale vidět jasné důkazy, že mezi skupinami tyto rozdíly neexistují vůbec, nebo jsou téměř zanedbatelné.

Rovnocennými kontakty mezi většinovými a menšinovými skupinami nejen z pohledu společných cílů lze předsudky oslabit, kdy tyto kontakty při uvědomění společných zájmů a společného lidství příslušníky těchto skupin hrají významnou roli (Allport, 1979).

Cílem teoretické části méj bakalářské práce bylo podat ucelený přehled informací a pojmů vztahujících se k problematice předsudků vůči uvedeným etnickým skupinám mezi dospívající mládeží. Vycházel jsem z poznatků získaných v průběhu mého studia a z informací z dostupné odborné literatury. Získané informace jsem analyzoval, poté mezi sebou porovnal a následně v přehledné podobě zaznamenal do teoretické části. Cílem praktické části bylo zjistit, jaký postoj zaujímají studenti 1. a 4. ročníku střední školy k národnostním menšinám, a to k Romům, Vietnamcům a Ukrajincům. Výsledky jsem získal z dotazníkového šetření probíhajícího mezi mladistvými. Shromážděné odpovědi jsem vyhodnotil a zaznamenal v podobě grafů.

Přínosem mé bakalářské práce je nejnovější přehled názorů dospívající mládeže na národnostní menšiny, s kterými se mladiství setkávají v okolí svého bydliště a školy. Získané výsledky mé práce mohou obohatit informace potřebné v oboru sociální pedagogika a posloužit tak k vytvoření nových metod práce s mladistvými a vést k postupnému odstraňování negativních postojů vůči národnostním menšinám ze strany adolescentů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PROBLEMATIKA RASY

„V českém prostředí je význam „rasa“ pocítován jako něco cizorodého, nepatřícího do české společnosti. Vskutku až do počátku 90. let byla problematika ras pojednávána jen v úzkém kruhu odborníků - antropologů či etnografů. Ostatně, české obyvatelstvo nemělo nějakou širší příležitost setkávat se s příslušníky jiných ras než své vlastní - bělošské. Romové a Židé, kteří u nás před rokem 1989 mohli být považováni za příslušníky jiných ras, nebyli v majoritní populaci chápáni odlišně podle rasových kritérií. Ovšem život v České republice se v průběhu posledních let podstatně proměnil a lidé se dnes běžně setkávají, zvláště ve větších městech, i s příslušníky jiných ras - s Vietnamci a Číňany, s černochoy z USA i z Afriky, s Pákistánci aj.“ (Průcha, 2001, s. 27).

1.1 Charakteristika

Lidské rasy jsou rozdílné skupiny lidí. A protože se na planetě Zemi vyskytují tři velká odlišná zeměpisná pásma: tropické (negroidní rasa), subtropické (mongoloidní rasa) a mírné (europoidní rasa), člověk se musel různým přírodním podmínkám prostředí přizpůsobit. Adaptace trvala tisíce let. Výsledkem jsou tři hlavní lidské rasy.

„Termín rasa vychází z poznatků antropologie (neutrální termín), zabývající se fyzickými rozdílnostmi lidských jedinců. Lze ji definovat jako velkou skupinu lidí s podobnými tělesnými a dědičnými vlastnostmi, které vznikly v průběhu dlouhého historického vývoje lidstva, a která je původně místně ohraničená. Na základě stejných dědičných rysů je stanovena klasifikace jednotlivých antropologických typů na tři rasy: bílou – euroasijskou, žlutou – asijskoamerickou neboli mongoloidní a černou – negroidní. Všechny rasy jsou odrazem dávného zeměpisného rozšíření lidstva a tvoří nedílnou součást jediného druhu dnes žijícího lidstva - homo sapiens sapiens“ (Šišková, 2008, s. 13).

Slovo rasa pochází z arabštiny a původně znamenalo „začátek, původ, hlava“. Pojem „rasa“ (plemeno), přejala antropologie z obecné biologie, kde se takto označují poddruhy, tedy vzájemně odlišné skupiny náležící ke stejnému rostlinnému nebo živočišnému druhu. V antropologii se rasou míní jednotka lidské variability (Šišková, 2008).

Antropologové při rozlišení plemen, typů, rodů či ras využívají, dle typických vlastností, nejčastěji vlastnosti fyzické, kterými jsou např. vlasová pokrývka či pigmentace. Tito vědci však nikdy netvrdí a neuvádějí, že ostatní typické vlastnosti, jako jsou např. duševní, povahové či morální, se k „rase“, ať už je jakkoli definovaná, neoddělitelně pojí (Allport, 1979).

1.2 Druhy ras

V historickém vývoji velmi změnilo přesídlování příslušníků jednotlivých ras do jiných teritorií původní typické geografické rozmístění ras. Tyto rasy si však stále zachovávají typické znaky, a to i přes velké vlny křížení a přemísťování. Pojem „rasa“ je teda z pohledu vědy, v biologicko-antropologickém pojetí, neutrální. A to zejména proto, že každý z nás patří nejen k určitému pohlaví, ale také k určité rase. Najdou se ale i antropologové, kteří jsou toho názoru, že rozlišování ras je vždy vědecké. Jsou za jedno v tom, že nemohou existovat tzv. „čisté rasy“, neboť se neustále rodí a přibývá děti z rodin rasově rozdílných, a to díky stále aktuálnímu míšení ras (Špirudová, Ivanová, 2004).

„Za uplynulých sto let intenzivních výzkumů a bádání v antropologii a prehistorii byly shromážděny nesčetné doklady o původu a vývoji lidské společnosti na území Starého světa – v Asii, Evropě a Africe. Živočišný původ člověka a existence jeho vývoje byly potvrzeny a jsou uznávány stejně jako vývoj živočichů a rostlin. Tak jako vývoj lidstva probíhal nejprve na území Starého světa, tak i ke vzniku lidských ras mohlo dojít nejprve na velkém rozčleněném území Asie, Afriky a Evropy. V těchto třech velkých geografických oblastech se během posledního stotísíceletí diferencovaly tři velké současné antropologické skupiny, které byly dříve označovány jako plemeno bílé, žluté (spolu s rudým) a černé; v současné antropologii pak přesněji jako:

- 1. Plemeno euroasijské (europoidní) = bílé; rozšířené původně v Evropě a Malé a Přední Asii, na Kavkaze a v severozápadní Indii.*
- 2. Plemeno asijsko-americké (mongoloidní) = žlutohnědé; zajímaví většinu asijské pevniny a ostrovy v jihovýchodní Asii: sem patří i původní obyvatelé Ameriky.*
- 3. Plemeno ekvatoriální (negroidní) = černé; s centrem rozšíření v Africe na jih od Sahary, a zahrnující i některé malé negroidní skupiny v jihovýchodní Asii“ (Wolf, 2000, s. 34).*

Veškeré obyvatelstvo světa se nejčastěji dělí do tří hlavních skupin – ras: bílé čili europoidní, žluté neboli mongoloidní a černé čili negroidní. U každé skupiny pak lze jmenovat řadu znaků, které danou skupinu charakterizují. Tyto rasy pak lze dále dělit podle dalších znaků do dalších asi třiceti podskupin (Šišková, 2008).

„Prvotním znakem určujícím druh rasy je tvar (tvar hlavy, nosu, rtů, výška postavy apod.) a teprve sekundárním, doplňujícím znakem je barva (barva pleti, vlasů, očí apod.)“ (Wolf, 2000, s. 37).

V současné době tvoří europoidní rasa cca 45 % z celkového počtu lidstva, rasa mongoloidní více než 40% (asi 3 miliardy), a negroidní rase náleží méně než 11%. Ostatním, tzv. malým rasám nebo typům, rozmístěným po různých místech světa, patří přibližně 4 % z počtu lidstva.

2 POSTOJE, PŘEDSUDKY A STEREOTYPY

Postoje okolí jsou nezbytnou součástí pro samotnou existenci člověka v jakékoliv společnosti. Každý z nás si je od dětství přirozeně vytváří. Jedním ze základů vnímání je rodina, ve které vyrůstáme. Přejímáme názory nejen svých rodičů, ale i přátel.

Často se v naší společnosti setkáváme s xenofobními postoji. Podstatou tohoto postoje je nejen nedostatečná výchova, ale i vzdělávání v multikulturní oblasti. Výsledkem je poté nepřipravenost na určité rasové nebo kulturní odlišnosti. Velmi nízká úroveň informovanosti zapříčiňuje nejen obavy z čehokoliv neznámého, ale i nedůvěru k jedincům, působícím „jinak“, než je v naší společnosti obvyklé (Šišková, 1998).

„Důvodů takového pocitu je mnoho a zdaleka ne vždy se dají racionálně vysvětlit. Snad nejdůležitějším zdrojem nedůvěry k cizímu jsou předsudky. Ty představují zvláštní komplex v podstatě nezdůvodňovaných postojů a stanovisek, které si lidé osvojují docela nenápadně pod vlivem prostředí nebo je převezmou od nějaké „autority“. Předsudky jsou vlastně laciné berličky, s jejichž pomocí lze docela snadno překonávat obtíže, jež provázejí formování vlastního názoru na něco, co se poněkud vymyká našemu zaběhnutému vidění okolního světa. Jakmile je lidem něco nějak cizí, otevírá se možnost pro vznik postoje, jehož jádrem je nedůvěra k odlišnostem, odchylkám a který se označuje jako xenofobie. Z tohoto zdroje pochází třeba antisemitismus, a to navzdory faktu, že většina lidí osobně žádného Žida nezná. O to silnější je tento jev v případech, kdy se do situace lidí odlišných dostanou ti, kdo se skutečně (třeba fyziognomií) liší. Klasickým příkladem jsou v našem prostředí Romové a Vietnamci, prostě příslušníci jiných lidských ras a etnik. Xenofobie se proměňuje v rasismus“ (Šišková, 2008, s. 10).

2.1 Postoje

„Postoje jsou hodnotící vztahy zaujímané jednotlivcem vůči okolnímu světu, jiným subjektům i sobě samému, které zahrnují i tendenci chovat se či reagovat určitým relativně stabilním způsobem. Postoje jsou vytvářeny jednotlivcem od dětství na základě spontánního učení v rodině a v jiných sociálních prostředích. Jsou determinovány kulturně, tj. mají specifický obsah v jednotlivých kulturních skupinách“ (Průcha, 2006, s. 78).

Složitost všech postojů je dána zejména tím, že obsahuje tři základní složky. První z nich je kognitivní složka postoje, která se týká názorů a poznatků, které si jedinec osvojil o předmětu daného postoje. Druhá složka je složka emocionální, která se týká emocí, jež

jednotlivec k předmětu postoje zaujímá. Třetí je behaviorální složka, která se týká sklonů k chování vůči předmětu určitého postoje. Všechny tyto složky postojů jsou velice důležité pro multikulturní výchovu. Psychologické a další výzkumy dokládají, že je obtížně proveditelné vytvořené postoje nějak změnit. Jde zejména o to, že kognitivní a emocionální složky určitého postoje mohou být v nesouladu. Je tedy důležité apelovat na to, aby subjekty obměnily své špatné znalosti o určitém etniku, ale to neznamená, že se musí změnit jejich záporné emocionální vztahy k jistému etniku (Průcha, 2006).

„Tento termín je dosti pružný, aby zohlednil dispozice izolovaného jedince. Je také velmi široký, že při jeho výzkumech byly zohledněny kulturní vlivy. O postojích můžeme hovořit z hlediska individuálního i z hlediska celého společenství. Termín postoj poprvé použili v odborném textu W. J. Thomas a F. Znaniecki. Mnozí autoři po nich pak definoval sociální psychologii jako vědecké studium postojů“ (Novák, 2002, s. 75).

Postoj patří k nejčastějším pojmům sociální psychologie. Jeho opětovné používání má své příčiny. Jednak jde o výraz, který nepatří výlučně do jedné psychologické školy nebo jednoho směru. Kromě toho jde o výraz přesně definovaný. Ve vztahu s pojmem postoj se nejčastěji objevují termíny předsudek a stereotyp.

2.2 Předsudky

„O vzniku předsudku lze říci: „Ve hře je vždy mnoho příčin“ (Allport, 1979, s. 242).

Jak uvádí Novák, jedná se o formu postojů, které jsou zdůrazněné afektivně. Charakteristickou součástí předsudků mohou být složky averze a hostility. Jenže část odborníků připouští i možný opak. Předsudky tudíž mohou být i pozitivní. Jsou těmi postoji proti osobě, která je součástí konkrétní skupiny, a to právě proto, že se do této skupiny řadí, kdy je na místě předpoklad, že když jsou negativní vlastnosti připisovány dané skupině, bude těmito vlastnostmi disponovat i určitá osoba (Novák, 2002).

„Snad nejkratší definice pojmu předsudek je ta, že předsudek znamená smýšlet o ostatních špatně, a to bez náležitého opodstatnění. Slova „smýšlet o ostatních špatně“ jsou zcela zřejmě zhuštěné vyjádření a musíme je chápat tak, že zahrnují pohrdání nebo odpor, obavy, averzi a také různé formy chování, které není projevem sympatií: slovní napadání, diskriminace, násilí. Obdobně je třeba rozvést slova „bez náležitého opodstatnění“. Názor je neopodstatněný, pokud mu chybí faktický základ. Jistý duchaplný člověk definoval předsudek tak, že „máme spadeno na něco, nad čím nemáme navrch“ (Allport, 1979, s. 39).

Odborníci z oblasti interkulturní psychologie se shodují v názoru, že předsudky existují v různé míře u každého národa a etnického společenství. Naše společnost stále nedokáže vnímat ty stránky minoritních skupin, ve kterých vynikají, a díky nimž by nám mohlo být lépe. Velká část naší populace má velké potíže při přijetí příslušníků jiných národnostních a etnických skupin jako sobě rovné. Jinakost není chápána jako přínos naší společnosti, ale naopak jako nezvaný host, který proniká do již navyklých stereotypů. Za předsudky zčásti stojí i sociokulturní prostředí, ve kterém se konkrétní jedinec vyskytuje a které jej zásadně ovlivňuje. Jedinec projevuje vzniklé úsudky hodnocením jedince dle rasové příslušnosti místo toho, aby posuzoval jeho osobnostní vlastnosti a schopnosti.

2.2.1 Vznik a vývoj předsudků u mládeže

Lidé s předsudky vyrůstají mnohdy jako malé děti v rozhádaných a rozpadlých rodinách. U dětí, s nimiž se zachází hrubě – např. přísné tresty, nebo které jsou neustále jakkoliv kritizovány, je větší pravděpodobnost, že z nich jednou vyrostou jedinci, pro které bude hrát skupinový předsudek význačnou roli. Naproti tomu: u dětí z rodin s uvolněnější, láskyplnou a příjemnou atmosférou, je větší pravděpodobnost, že budou více tolerantní.

„Neexistuje ve světě společnost, kde by se děti naučily, že patří k etnické nebo náboženské skupině svých rodičů. Na základě příbuzenství se předpokládá, že dítě převeze předsudky svých rodičů, a také to, že se stane obětí jakéhokoli předsudku, namířeného proti jeho rodičům. Právě proto to vypadá, jako by předsudek byl něco vrozeného, spojeného už s biologickým původem. Protože děti mají stejnou příslušnost jako jejich rodiče, musíme počítat s tím, že rodiče dětem předávají etnické postoje. Je to tak všeobecně rozšířené a automatické, že se zdá, jako by tu nějak působila dědičnost. Ve skutečnosti dochází k přenosu výchovou a výukou, nikoli dědičností“ (Allport, 1979, s. 314).

Allport je toho názoru, že i malé dítě je schopno nahlížet na předsudky svých blízkých s jistým pochybením. I poté, kdy se přizpůsobí, projevuje se u něho v tomto směru stále jakási nejistota. Postupem času a s přibývajícím věkem názor svých blízkých zcela zamítne. V tomto případě hrají velkou a zásadní roli vlastní zkušenosti. V době dozrávání však může dojít k situacím, kdy tento nesouhlas vyvrcholí vzepřením se a následně otevřenou vzpourou. Mnohokrát situace zajde až k tomu, že jedinec začne z předsudků, které přebere od svých blízkých, vyrůstat až mnohem a mnohem později (Allport, 1979).

Dítě do puberty se naučilo opakovat názory nejen rodičů, ale i ostatních blízkých, se kterými je často v kontaktu. Až postupem věku, v době dospívání, dítě zjišťuje, že už nelze podléhat názorům druhých a je zapotřebí řídit se vlastními názory a předsudky, stejně jako vlastními názory ekonomickými, náboženskými či politickými (Allport, 1979).

„Je zcela běžné, že dospělí lidé mají nejrůznější předsudky ve svém hodnocení různých národů, rasových a náboženských skupin, a tyto předsudky mohou ovlivnit chování k těmto skupinám. Pro učitele realizující multikulturní výchovu je důležité pochopit, zda se podobné předsudky vyskytují už i u malých dětí. Psychologické i jiné výzkumy uskutečněné v různých zemích prokázaly, že určité typy etnických, rasových či náboženských stereotypů a předsudků u dětí i mládeže existují. Prozatím není známo, ze kterých zdrojů se utvářejí etnické a rasové předsudky u dětí, v jakém věku si děti tyto předsudky přivlastňují a jaký vliv má školní vzdělávání na formování či změnu těchto předsudků. Zatím lze obecně konstatovat, že pro vznik a vývoj předsudků je rozhodující prostředí, v němž jedinec od dětství vyrůstá, což znamená, že v průběhu osvojování určité kultury dítě přejímá kromě „pozitivních“ hodnot, norem, tradic atd., také různé „negativní“ obsahy dané kultury, včetně stereotypů a předsudků. Některé výzkumy provedené v USA shromáždily poznatky o tom, že rasové předsudky se objevují již u dětí ve věku 5 let, a to jak u bělošských dětí, tak u černošských dětí. Většina výzkumů konstatuje, že vznik těchto rasových předsudků u dětí je významně ovlivňován typem sociálního a kulturního profilu rodin. Rasové předsudky se tedy častěji objevují u dětí vyrůstajících v rodinách s nižším socioekonomickým statusem a s nižší úrovní vzdělání rodičů. Ve věku, kdy děti zahajují školní docházku, mají již ve svém myšlení a v hodnotovém systému zabudovány určité etnické předsudky a stereotypy“ (Průcha, 2006, s. 79).

Budeme-li se zajímat o předsudky z pohledu vzdělání jedinců, bylo z výzkumů zjištěno (nemusí však platit obecně), že jedinci s vysokoškolským vzděláním jsou oproti jedincům se vzděláním základním nebo středoškolským tolerantnější. Zkoumání bylo zaměřeno na takové aspekty, jako jsou věk a pohlaví jedince, rodinná situace, dosažené vzdělání, náboženská orientace (Allport, 1979).

Nedůvěřivost vůči cizím lidem trvá mnohdy již do útlého mládí. V jistém slova smyslu z této nedůvěřivosti člověk nevyroste nikdy.

2.2.2 Předsudky a jejich formy

Předsudek je velmi častá chyba, která ničí nebo poznamenává jakékoli vztahy mezi lidmi, a to jak partnerské, tak i přátelské, rodičovské, pracovní, atd. Předsudky většinou stojí

na začátku nedorozumění mezi jedinci. Když si lidé tato nedorozumění mezi sebou nevyjasní, mnohdy jejich přátelství míří ke zbytečným koncům.

Předsudek se vyskytuje ve dvou formách. První, ta méně závažná je, když si jedinec vytvoří určitý předsudek, kdy později svůj špatný názor přehodnotí díky tomu, že si nechá vyslechnout vysvětlení. Druhá, ta více nebezpečná forma předsudku je ta, kdy si vytvoří jedinec předsudek, na kterém si trvá a nehodlá o příslušném tématu diskutovat. Pocítil-li někdo uvedenou druhou formu předsudku, jistě bude souhlasit s názorem, že díky němu může člověk druhému ublížit a poznamenat jisté mezilidské vztahy (Přádová, 2012).

„Většina projektů na vymýcení předsudků vychází z předpokladu, že čím víc toho člověk o druhých ví, tím menší je pravděpodobnost, že vůči nim bude chovat antipatie. Lidé, kteří toho o rasách a národech vědí víc, o nich smýšlejí spíš příznivě“ (Allport, 1979, s. 250).

2.2.3 Etnocentrismus

Definice tohoto pojmu je poměrně jednoduchou záležitostí. Jak uvádí Tesař, jde o mínění, a to jak záměrné, tak i nechtěné, že „naše“ kultura, rasa nebo společenství je nadřazená nad ostatní. Je skutečností, že členové jakéhokoliv etnika se nemusí považovat za nejlepší ze všech, ale soustavně smýšlí nad tím, že jsou přece lepší než ti, které s nimi porovnávají. Je přece logické, že se příslušníci určitého etnika nebudou považovat za ty nejhorší v celé společnosti. Již v roce 1906 došel sociolog William Graham-Summer na základě konfrontace zkoumání rozsáhlého vzorku kultur k názoru, že je velice rozšířený směr spatřovat „svoji“ sociální skupinu, tou nejlepší ze všech. Jistým vyjádřením etnocentrismu je např. rasismus, nebo také jednání příznivců fotbalu na stadionu při zápasech. Vyskytující se etnocentrismus může vyústit v xenofobii. Tato xenofobie je poté hnací energií. Etnocentrismus je daný, xenofobie je jeho doprovodným úkazem (Tesař, 2007).

„Etnocentrismus je i tendence poznávat, hodnotit a interpretovat okolní svět pouze z perspektivy kultury, do které jedinec patří. Z historie můžeme znát, že už antičtí Římané uplatňovali etnocentrismus, protože veškerá okolní etnika považovali za barbary a jejich kulturu za méněcennou ve srovnání s kulturou Říma. Jednalo se především o Kelty a Germány. Nemusíme se však příliš ohlížet do historie, neboť etnocentrické postoje se projevují i v dnešní době, a to i v oblasti vzdělávání. Ve školních učebnicích velkých zemí, tedy spíše zemí s velkým počtem obyvatel, se projevují etnocentrické tendence v tom, že jsou zaměře-

ny svým obsahem převážně na vlastní zemi a jiné země hodnotí povýšeně z hlediska vlastní kultury“ (Průcha, 2006, s. 43).

2.2.4 Xenofobie

Vyjadřuje strach a pocit ohrožení z toho, kdo přichází odjinud, dále také z něčeho cizího, odlišného. Jejím základem je hodnocení jiných, a to podle sebe, dle způsobu života a zvyklostí dané sobě samému (Šišková, 2008).

Jak uvádí Tesař, slovo xenofobie je složeninou řeckých slov xenos, znamenající výraz cizinec, a phobos, značící strach. Tento výraz je velmi rozšířen. Pro určitou skupinu cizí jednotlivec nic z pohledu ohrožení této skupiny neznamena, ale cizí skupina je v tomto ohledu již velmi nebezpečná. Příkladem projevů xenofobního chování může být např. názorový nesouhlas obyvatel vesnic v sousedství (Tesař, 2007).

„Xenofobie je spojena s velmi silným heterostereotypem (způsob posuzování jiných na základě tradice své etnické či národnostní skupiny), a tím i autostereotypem (způsob posuzování své vlastní etnické či národnostní skupiny). Xenofobie je základem různých nenávistných ideologií, jako je rasismus, šovinismus, nacionalismus, fašismus apod. Je také nejnižší položenou základnou problémů minorit a jejich napětí vůči většinové společnosti, pramení z ní pronásledování cizinců a stojí v pozadí vytváření segregovaných území. Xenofobie vzrůstá, když se sociální útvary ocitají v sociální, ekonomické či politické krizi nebo kritické či nesrozumitelné situaci – situaci velkých změn. Cizí, tudíž subjektivně prožívané jako nebezpečné, se stává obětním beránkem jakožto „snadno definovatelný“ původce nesnází“ (Šišková, 2008, s. 12).

2.2.5 Rasismus

Dle Wolfa je rasismus určitým projevem nenávisti, a to zejména jedince k jedinci, kdy jsou jeho počátky datovány již k období otrokářské společnosti, kdy se jednalo nejčastěji o obhajobu zotročení jednotlivých skupin jinými. Rasismus je chápán jako nadvláda či nadřazenost jednoho nad druhým, jedné lidské rasy nad druhou. Důsledkem těchto projevů méněcennosti či slabosti jevů je podřizování si menších skupin či ras (Wolf, 2000).

Teorie o rasových odlišnostech jsou podloženy určitým míněním, že se dříve obyvatelé Země dělili na rasy nižší a vyšší. Charakteristickým rysem nižší rasy byla jistá neschopnost, zvláště v oblasti kulturní tvořivosti. Dalším důležitým rysem byla potřeba tuto rasu

vést určitým směrem za určitým cílem. Naopak vyšší rasy byly těmi tvůrčími ve všech oblastech. Byly to rasy rozvojové a civilizované, které byly zaměřeny a stanoveny na potřebu vládnout. V průběhu historie plnil rasismus funkci zejména expanzivního a razantního základu chování (Šišková, 2008).

Jak uvádí Sekot: „*Jedná se o vyhraněně generalizovaný stereotyp, který se týká všech jedinců podrobovaného národa či skupiny*“ (Sekot, 2006, s. 23).

Tento pojem označuje nepřátelské či negativní pocity jedinců jedné etnické skupiny či národa vůči jiné etnické skupině a výsledky těchto počinů. Nesympatie jedince či skupiny vůči někomu jinému může skončit brutalitou, která překračuje povýšenost a předsudky (Fredrickson, 2003).

„*Rasismus má v podstatě dvě polohy: „lidovou“ a ideologickou. Obě mají sklon vyústit do organizovaných akcí. Ta první je poněkud naivní, ale to zdaleka neznamená, že by byla méně nebezpečná. Spočívá na vcelku jednoduchém manévru, který sociologové označují slovem stigmatizace. Prostě už jenom tím, že někdo není zařazen „mezi nás“, dostává značku, která signalizuje: „Pozor na něj!“ (že si máme na tohoto jedince dát pozor). Jakoby se nejen vymyká z našeho světa, ale dokonce ho jaksi „znečišťoval“. Proto také součástí rasismu bývá představa rasové nečistoty. Vnějšími projevy „lidového rasismu“ jsou sklon připisovat příslušníkům jiných etnik či ras nejen odlišné, ale přímo horší charakterové vlastnosti nebo osobní dispozice, nechť žít v jejich blízkosti atd. To má i zpětný účinek: Příslušníci jiných ras či etnik se sami začnou vnímat jako jiní, odlišní – a dokonce se podle toho začnou chovat. Výsledkem je nedůvěra k majoritnímu prostředí, která může nakonec vyústit i do manifestovaného odporu, projevujícího se třeba porušováním nebo nerespektováním obecně sdílených norem. A právě na tento typ reakce „lidový“ rasismus čeká, okamžitě ho použije jako „empirický argument“ ve svůj prospěch. Lidé se sklonem k rasistickým předsudkům hledají v jakémkoliv projevu chování na straně „těch jiných“ potvrzení své pravdy. Jsou to pro ně cizinci, kteří se dostali mezi nás – domorodce. I ti, kdo odsuzují malování hákových křížů, často připouštějí, že bez těchto „cizinců“ by se nám žilo snadněji. Daleko nebezpečnější je však ideologická podoba rasismu. Nestaví totiž už na náhodných případech nebo na - lidových předsudcích, ale tváří se jako nositel jejich racionálního zdůvodnění. Je přitažlivá tím, že – podobně jako předsudky – nabízí jednoduchá řešení těchto velmi komplikovaných sociálních vztahů. Ideologie je vždy nějak spojena s fenoménem nadvlády a moci, a proto má také tato nabídka především mocenský a v podstatě násilnický rozměr. Jednotlivé případy jsou pro ni pouze potvrzením skupinové odlišnosti.*

A tak vyhláší radikálně asimilační nebo izolační, či dokonce likvidační programy pro celé skupiny, a protože je vtěluje do jednoduchých hesel, poskytuje návod, jak přistupovat k jednotlivým příslušníkům těchto skupin. Právě zde se lidový a ideologický rasismus pro-pojuje: Jeden fandí druhému a stimuluje ho“ (Šišková, 1998, s. 10-11).

Náznamy rasismu se vyskytují např. u jedinců, kteří postrádají dostatek tolerance, porozu-mění a pochopení. Tito jedinci obvykle trpí frustracemi, a to zejména z neúspěchů zapříči-něných vlastní vinou. Ty si poté kompenzují nesmyslným a nebezpečným jednáním vůči jiným osobám.

2.2.6 Rasová diskriminace

Pod pojmem diskriminace rozumíme situaci, kdy se jedincům nebo celým skupinám ome-zuje stejné zacházení, o které pravděpodobně stojí. Nepřipadají nám rovnocenní. Rasová diskriminace je typem chování, ve kterém jde především o popření normativních zásad rovnosti a stejného zacházení se členy sociálního útvaru. Týká se především rozlišování jedinců či skupin na základě jejich příslušnosti k určité biologické, sociální, profesní, poli-tické či náboženské kategorii.

„Diskriminace slouží jako prostředek takové vlivné skupině k určitému vyrovnání se s od-lišností. Jejím základním motivem je tuto objevenou a obtěžující odlišnost vyloučit, odstra-nit z dohledu, aby pocit, že v blízkosti dominantní skupiny odlišní neexistují, byl co nejdo-konalejší. Diskriminace narušuje samu podstatu fungování společnosti, která musí mimo jiné trvat na úsilí, aby všechny její součásti byly udržovány ve stále se obnovující rovnová-ze. Výsledkem dlouhodobé, masivní a nepotlačované diskriminace určité skupiny lidí je porušení této rovnováhy, a to může mít za následek hlubokou erozi zdravých vztahů ve společenství. V podstatě jde o proces odlišování a vnímání rozdílů. Mezi zvláštní přípa-dy patří sociální diferenciaci, ke které patří i rasová diskriminace, v níž jsou popírány normativní zásady rovnosti a stejného zacházení se všemi členy sociálního útvaru. Jde především o neoprávněné rozlišování jedinců nebo skupin na základě jejich příslušnosti k určité rasové či sociální kategorii a znevýhodňování jedněch oproti druhým. Rasová dis-kriminace pojímá dva druhy tohoto chování. Může jít o diskriminaci úmyslnou, vědomou a diskriminaci strukturální. První druh rasové diskriminace je úmyslné chování, směřující k určitému jedinci diskriminované skupiny s konkrétním obsahem. Zde se může jednat na-příklad o upírání určitého zaměstnání. Druhá forma rasové diskriminace je diskriminování vlastností určitých systémů a procedur, které pak, aniž by chtěly úmyslně diskriminovat

určitou handicapovanou skupinu lidí, jsou pro ni obtížně dostupné, protože nepočítají s jejími odlišnostmi a možnostmi. Např. vzdělávací systém, který nebere v úvahu jazykové možnosti Romů“ (Šišková, 1998, s. 14-15).

Za rasovou diskriminaci lze považovat situaci, při které jsou jednotlivci znevýhodňováni či ponižováni, a to jak po stránce živobytí nebo zaměstnání, tak i např. po stránce občanských práv. Dále se jedná zejména o situaci, kdy je jednotlivcům či skupinám neumožňován rovnocenný přístup, a to nejen na základě etnické příslušnosti (Jandourek, 2001).

2.3 Stereotypy

Dle názoru Nováka jsou stereotypy zkratové představy o osobách, skupinách a věcech, kdy jsou připisovány všem jednotlivcům, kteří patří k určité skupině. Stereotypy nemusejí být vždy jen negativní. Člověk má sklon připisovat určité, podle jeho názoru typické vlastnosti všem členům určitého národa, etnika či rasy (Novák, 2002).

„Stereotypy představují zobecněné, racionálně nepodložené posuzování osob, skupin lidí, ale také zvířat, věcí, jevů nebo institucí. Jsou to předem vytvořené, silně emočně zabarvené úsudky, znemožňující rozpoznat rozdílnost mezi vlastnostmi jednotlivce a společnosti, ke kterému náleží. Stereotypní vnímání je založeno na nedostatečném rozumovém poznání a zjednodušuje pohled na okolní svět. Snižuje potřebu hlouběji přemýšlet, podsouvá určité vlastnosti všem jednotlivcům dané skupiny. Stereotypy vždy nemusejí být nutně negativního rázu, disponují však generalizací ve svém úsudku. Tzv. homostereotyp (příp. autostereotyp) značí zobecněné, zjednodušené představy a přesvědčení o sobě samém nebo vlastní skupině (může se jednat jak o pohlaví, rasu, národ, politickou stranu, tak také o sportovní oddíl, zájmový kroužek, studijní skupinu, pouliční partu aj.). Heterostereotyp naopak představuje zkratkovité mínění o jiných skupinách a jejich příslušnících“ (Demjančuk, Drotárová, 2005, s. 34).

Průcha míní, že stereotypy jsou obvykle zaujaty pozitivně, negativně, či neutrálně. Etnické a národnostní stereotypy nejsou jen specifickou vlastností nás Čechů, ale ve světě neexistuje jakýkoliv národ či etnikum, který by nechoval určité stereotypy vůči sousedním a jiným národům. Pozitivní stereotypy bývají většinou ve vztahu k vlastnímu národu, a ty negativní většinou k národům sousedním. Neutrální stereotypy bývají nejčastěji ve vztahu k národům geograficky vzdáleným, s nimiž chybí jakýkoliv kontakt (Průcha, 2006).

3 MULTIKULTURNÍ VÝCHOVA

Multikulturní společnost je seskupení osob, ve kterém dochází ke konfrontacím příslušníků odlišných etnik. Úzce souvisí se soužitím etnický a kulturně odlišných společenství na jednom území. Tato společnost bude fungovat, pokud, bude splňovat uvedená kritéria:

- soužití dvou či více skupin obyvatel na jednom území, které se hlásí k odlišnému etniku
- rovnoměrná účast na společenském a kulturním životě všech etnik
- vzájemná tolerance a respekt rozdílných skupin
- dodržování a uznávání zákonů země, v níž různá etnika žijí
- nesouhlas s rasismem a xenofobií, který je projevovaný veřejně
- vzájemnou komunikaci různých etnik
- správnou variantu vzdělávání, kdy základem bude cesta k porozumění a spolupráci odlišných etnik mezi sebou.

Multikulturní výchovu lze v kladném smyslu ovlivnit vzájemným ovlivňováním odlišných kultur – přenosem tradic, zvyků a hodnot mezi kulturami (Hladík, 2006).

„Základním předpokladem prosperující multikulturní společnosti je zákonem stanovená deklaráce rovných práv všech občanů státu bez ohledu na národnostní, etnický nebo rasový původ. Tato ustanovení by se však stala nedostačující bez zájmu a schopnosti státu pečovat o potřeby svých národnostních menšin a realizovat zákonná opatření v praxi“ (Jandourek, 2008, s. 21).

Jak uvádí Šišková, je to prostor, kde se setkávají příslušníci různých kultur. Jedná se o naprosto přirozený jev, který existuje na naší planetě od nepaměti, a má skutečné důsledky v životě člověka tím, že ho velmi výrazně ovlivňuje (Šišková, 2008).

Dle mého názoru lze tedy multikulturní výchovu definovat jako přípravu a snahu všech lidí nejen respektovat, ale i chápat jiné kultury než jen svou vlastní. To samozřejmě napomáhá ke spolužití, respektování a spolupráci lidí z různých etnik, a také k vytváření postojů vůči příslušníkům jiných ras a národů. Poté se multikulturní výchova stává nástrojem k odbourávání negativních jevů v naší společnosti.

4 ETNICKÉ A NÁRODNOSTNÍ MENŠINY

„Občané České republiky jsou ve stále větší míře vystaveni faktu, že zde dlouhodobě i krátkodobě žijí, pracují a bydlí lidé pocházející z různých států, z různých kulturních prostředí, mluvící různými jazyky. V globalizovaném světě se jedná o nevyhnutelný proces, jehož odmítání neprospěje ani české společnosti ani samotným imigrantům. Vzhledem k tomu, že ČR se cílovou zemí migračních proudů stává až v poslední době, není zdejší obyvatelstvo na podobnou situaci připraveno. V oběhu je mnoho obav, falešných představ a stereotypů, ale málo empiricky podložených informací“ (Martínková, Pechová, Feistingerová, Leontiyeva, 2006, s. 8).

4.1 Etnická menšina

Allport zastává názor, že etnická menšina je společenství jedinců, které se od majoritní společnosti rozeznává důležitými etnickými znaky. Toto společenství dále neuznává národní identitu majoritní společnosti. Má k dispozici etnické a národní vědomí a vyjadřuje hromadnou vůli deklarovat se ve své originalitě. Dále uvádí, že v kulturních vztazích je schopna etnická menšina odvozovat svoji shodnost ze základů etnických, jazykových či náboženských, případně kulturních ve významu kulturních zvyků (Allport, 2004).

Pojem etnická menšina označuje skupinu obyvatel určité země, kdy tato menšina nepatří k většinové populaci (Průcha, 2006).

„Etnika můžeme rozdělit na malá etnika, která nedisponují vlastním národním státem (např. Velšané, Lužičtí Srbové). Druhá skupina jsou části „státních národů“, žijící mimo mateřskou zemi v jiných státních útvarech (Němci v Dánsku). Třetí skupina jsou etnická společenství, u kterých chybí některé znaky klasicky vyvinutých národů (Romové). Jako poslední se uvádí specifické případy, stojící mezi etnickou a etnografickou skupinou (Kašubové v Polsku)“ (Šatava, 2009, s. 86).

4.2 Národnostní menšina

„Stávající definice pojmu národnostní menšina jsou velmi různorodé. Hlavním důvodem je, že národnostní menšiny jako společenský fenomén vznikají za zvláštních okolností, většinou v důsledku migrace a přelomových společensko-politických událostí. Národnostní

menšiny jsou charakteristické tím, že disponují silným národním vědomím, které se opírá o historické, jazykové a kulturní tradice mateřského národa. Jejich definování se často omezuje na obecné konstatování, že se jedná o skupinu osob odlišující se v určité míře od ostatní populace státu, vůči které bývá početně menší. V tomto smyslu se velmi často připomíná definice F. Capotortiho, zvláštního zpravodaje při Komisi pro lidská práva OSN, a to z roku 1951, kdy tato uvádí, že národnostní menšina je „skupina osob, která je na rozdíl od ostatního obyvatelstva státu početně menší, nezaujímá vedoucí postavení a její příslušníci – občané tohoto státu – vykazují v etnickém, náboženském nebo jazykovém ohledu znaky, jež je odlišují od ostatního obyvatelstva. Vykazují přinejmenším implicitně pocit sounáležitosti zaměřený na zachování vlastní kultury, vlastních tradic, vlastního náboženství nebo vlastního jazyka“ (Šišková, 1998, s. 90).

Šišková uvádí, že podle listiny Koncept přístupu vlády k otázkám národnostních menšin v České republice, přijatou vládou roku 1994, jsou vymezeny znaky, podle kterých se stanoví národnostní menšiny na našem území následně:

- mají trvalý pobyt v ČR a jsou občany této země
- od většinové skupiny se rozlišují etnickým, kulturním a jazykovým členstvím
- příslušníci menšiny vyjadřují přání, aby byli pokládáni za členy minoritní skupiny a to ke prospěchu zachování a zdokonalování vlastní identity, domovského jazyka a tradic kultury (Šišková, 1998).

„Podle klasifikačního kritéria založeného na počtu osob, lze vymežit minoritní společenství na tři základní typy:

- skupina lidí s počtem vyšším než 10% obyvatel státu
- skupina osob v rozmezí 3 – 10% mateřské společnosti
- skupina s počtem jedinců menším než 3% majoritní společnosti

Všechny národnostní menšiny žijící na našem území, spadají procentuelně do kategorie třetí“ (Wolf, 2000, s. 45).

Informace týkající se národnostních menšin poskytované médii v ČR jsou téměř vždy negativního rázu. Tyto informace vyvolávají pocit jisté nedůvěry a ohrožení ze strany příslušníků jiných kultur. Větší část obyvatelstva si však není vědoma toho největšího nebezpečí, kterým je výskyt stereotypů, xenofobie a rasismu.

4.3 Romská menšina

„Romská populace je naší společností nejsilněji vnímaná národnostní menšina. Její příslušníky pojí pevná etnická pospolitost, odvíjející se od přirozenosti jejich naturelu, který se od české většiny liší v těchto bodech:

- *odlišným rozvrstvením v sociálně politickém ohledu*
- *etnickými a kulturními specifickými, jako je jazyk, tradice, život v komunitě, silná tendence k soudržnosti*
- *postupným, specifickým vývojem společenství v historické závislosti na prostoru a čase“ (Nečas, 2002, s. 71).*

Je dosti náročné určit, kolik nyní v České republice Romů žije, protože většina z nich není uvedena v úřední evidenci. A koho vlastně za příslušníka romské menšiny považovat? Snad toho, kdo se k romské národnosti hlásí? Nebo toho, kdo působí jako Rom svým vzezřením, ale přesto mluví českým jazykem? Lidé v naší zemi vnímají Romy velmi negativně, a to ať už z důvodu, že řada z nich preferuje českou národnost, či žijí pouze současností a smysl pro plánování budoucnosti postrádají.

Dnes se v naší společnosti ocitají na nejnižším stupínku sociální úrovně, jsou dlouhodobě nezaměstnaní, zcela závislí na dávkách sociální podpory a sociální péče, chybí jim dovednosti a kapitál, mají odlišné fyzické znaky i vzorce jednání, jejich vzdělanost je velmi nízká. Naopak trestná činnost je u nich dosti častým jevem. V souvislosti s rasismem v České republice jsou Romové nejvíce ohroženou skupinou.

Šišková uvádí, že společenství Romů se člení na příliš mnoho dalších skupin. A protože tyto skupiny většina obyvatelstva od sebe nijak nerozlišuje, jsou členové těchto skupin zoufalí. Vždyť se mezi sebou ani nedorozumívají, jsou odlišného historického zázemí a zkušeností, a ani se nevměšují do problémů jiných skupin. A co je na celé situaci kolem Romů nejvíce zajímavé? Vztahy mezi těmito skupinami Romů jsou mnohem vyhrcořenější než vztahy mezi Romy a ostatním obyvatelstvem, a to především proto, že jsou Romové dále členění nejen podle obvyklých znaků, ale také podle znaků dle pozůstatků z indické pravlasti, na kasty, což vede až k nesmiřitelnosti mezi skupinami Romů. Je ale samozřejmé, že pro větší část Romů existují i společné hodnoty. Jsou jimi zejména kladný vztah k volnosti, nezávislosti, samostatnosti a bezstarostnosti. Z těchto rysů vyvstává romský znak, který je zachycen modrozeleným polem se symbolickým vozovým kolem (Šišková, 1998).

4.4 Vietnamská menšina

„Osoby vietnamského původu, které setrvávají na našem území, můžeme zařadit mezi tzv. nové národnostní menšiny v České republice. Mezivládní dohody o internacionální komunistické pomoci zajišťovaly přísun vietnamských občanů od konce 70. let. Původně se jednalo o studenty učňovských zařízení, středních nebo vysokých škol a pracující v různých profesích a odvětvích. V současnosti je počet Vietnamců přihlášených k pobytu okolo 30 000, ilegálně však v ČR pobývá až trojnásobné množství. Jedná se o dosti uzavřené společenství, vyznačující se pevnými rodinnými a společenskými pouty. Minorita vietnamského etnika je složená z velmi aktivních, pracovitých a obchodně nadaných jedinců, nejčastěji působících v oblasti odívání a stravování. Dokážou si také tisknout vlastní noviny a časopisy, založili Svaz vietnamských studentů, Svaz vietnamských podnikatelů, Vietnamsko-český klub a v neposlední řadě Vietnamskou stranu obnovy s programem zaměřeným proti komunismu“ (Wolf, 2000, s. 46-47).

„Při posledním sčítání lidu v ČR, 26. 3. 2011, byl počet cizinců s vietnamským státním občanstvím v ČR 52 612. Tato minorita byla třetí nejpočetnější“ (Národnostní složení obyvatelstva [online]).

Častým důvodem k útěku vietnamských obyvatel do naší země je zejména komunistický režim v jejich zemi a také pracovní příležitosti v ČR. Zejména díky podnikání převládá názor na Vietnamce jako na obchodníky s nekvalitním, levným a nelegálním zbožím, jako jsou např. textil, obuv, elektronika, lihoviny a tabák.

Mezi českým a vietnamským etnikem existuje velmi mnoho rozdílných tradic a zvyků. Problémy, které se týkají vietnamské menšiny v naší zemi, vznikají mnohokrát právě z důvodu přílišné odlišnosti obou kultur a také vzájemného nedorozumění. K lepšímu porozumění vietnamských občanů žijících na našem území, by jistě prospělo více informovanosti o jejich kultuře a zvycích (Šišková, 1998).

4.5 Ukrajinská menšina

„Minorita obyvatel ukrajinského původu, usídlených na českém území, spadá do kategorie přistěhovačích menšinových společností. Po roce 1998 se v druhé přílivové vlně přistěhovalo na 50 000 Ukrajinců (dnes je počet ještě mnohonásobně vyšší), přestože úředně evidovaných osob ukrajinské menšiny je mnohem méně. Ve svém soukromí hovoří ukrajinsky, ale ani určité rozhlasové pořady, neperiodické publikace, časopisy, letáky nebo veřejné

přednášky v mateřském jazyce nejsou žádnou výjimkou Představitelé Ukrajinské iniciativy, kterou je v ČR ukrajinská minorita reprezentována, nenabývají dojmu, že by jejich minoritní práva byla omezována nebo oslabována. Základním atributem Ukrajinské iniciativy je dobrovolnost, jelikož nevlastní žádné finance potřebné k provozu organizace. Z tohoto důvodu se jejím zástupcům jeví přínosnou skutečností, že je možné na základě žádosti získat každým rokem grant, poskytovaný odborem regionální kultury MK ČR, umožňující pokrytí až 70% provozních nákladů spojených s pořádáním společenských a kulturních akcí. Dalšími občanskými sdruženími ukrajinské minority jsou Ruta, Sdružení Ukrajinek v ČR, Fórum Ukrajinců v ČR a Sdružení Ukrajinců a příznivců Ukrajiny“ (Šišková, 1998, s. 96-97).

Ukrajinci se na našem území objevují v hojném počtu zejména po roce 1989, a to nejčastěji z důvodů ekonomických. Jednalo se většinou o mladé muže, kteří se na naše území pokoušeli vždy po krátkodobé migraci vrátit. Postupně se tito Ukrajinci začali na našem území usazovat a mnohdy za nimi přicházejí další a další příslušníci rodiny. Ti Ukrajinci, kteří na našem území žijí pouze přechodně, našli uplatnění v odvětvích, ve kterých není ze strany místních obyvatel příliš velký zájem. Pracují zejména ve stavebnictví a průmyslových odvětvích. Je samozřejmě i mnoho Ukrajinců, kteří u nás pracují delší období, kdy se zaměřili většinou na obchodování. Tato menšina je charakterizována dvěma rozdílnými komunitami. První tvoří Ukrajinci žijící v ČR dlouhá desetiletí, mají občanství České republiky a navzdory tomu si uchovávají výrazné povědomí své národnosti. Druhou komunitu reprezentuje „nová“ skupina přicházející po roce 1989. Tito Ukrajinci představují hojnou a rozšiřující se komunitu v naší zemi do této doby dosud neukotvenou (Brittnerová, Moravcová, 2008).

„Lidé s ukrajinským občanstvím jsou v České republice nejpočetnější skupinou cizinců, a to především díky velkému přílivu příslušníků této národnosti po roce 1989. Od sčítání lidu v roce 1991 stoupl počet příslušníků této menšiny z 8 220 osob až na 116 139, a to ke dni sčítání lidu 26. 3. 2011“ (Národnostní složení obyvatelstva [online]).

Ukrajínští obyvatelé jsou v české společnosti vnímáni zejména jako levná pracovní síla. U většiny obyvatelstva naší země představují hrozbu jako "zloději" práce místním lidem. Často jsou vnímáni jako násilníci holdující alkoholu. Jsou také spojováni s ruskou mafií.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 PEDAGOGICKÝ VÝZKUM

Pedagogickému výzkumu se věnuje mnoho různých jedinců. Jsou to jak profesionálové z řad institucí, ústavů a dalších pracovišť, tak i učitelé či studenti. Podstatou výzkumu je zjišťování poznatků o pedagogických jevech.

Kerlinger zastává názor, že: "*Vědecký výzkum je systematické, kontrolované, empirické a kritické zkoumání hypotetických výroků o předpokládaných vztazích mezi přirozenými jevy*" (Kerlinger, 1972, s. 27).

5.1 Druh výzkumu

Jako způsob shromáždění dat a informací jsem si zvolil metodu sociologického výzkumu. Tato metoda se pro mne i respondenty, podle mého názoru, jevila z časového hlediska nejdostupnější. Zpracoval jsem anonymní dotazník, u kterého je velká pravděpodobnost, že respondent uvede své názory a nebude mít obavy z případného zveřejnění své identity.

5.2 Výzkumný cíl

Cílem empirické části bakalářské práce bylo zaznamenat postoj dospívající mládeže vůči příslušníkům národnostních menšin v místě mého bydliště a pracoviště, okres Blansko. Jednalo se o Romy, Vietnamce a Ukrajince. Výzkum se uskutečnil na Vyšší odborné ekonomické a zdravotnické a Střední škole v Boskovicích, a to ve dvou záměrně vybraných třídách studentů prvního a čtvrtého ročníku. Dále mě zajímali rozdílné názory a chování vůči výše uvedeným národnostním menšinám ze strany dívek a ze strany chlapců.

Vedení školy na mou žádost o provedení výzkumu během mé odborné praxe reagovalo vstřícně a naše spolupráce byla na velmi dobré úrovni. Výzkum probíhal v příjemné a uvolněné atmosféře. Studenti byli ochotni na otázky v dotazníku odpovídat, o čemž svědčí počet navrácených a vyplněných dotazníků. Uvedené otázky zodpovídali zodpovědně a upřímně.

5.3 Hypotézy

Na základě předem zformulovaných hypotéz jsem vytvořil otázky pro respondenty, kdy odpovědi na ně poslouží k ověření či vyvrácení mých předpokladů.

Hypotéza č. 1:

Předpokládám, že více než polovina respondentů dokáže zformulovat definici rasismu a zná zastoupení tří základních ras ve světě.

S touto hypotézou souvisí otázky č. 1, 3.

Hypotéza č. 2:

Více chlapců než dívek má negativní postoj k vybraným etnikům.

S touto hypotézou souvisí otázky č. 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 16.

Hypotéza č. 3:

Více než polovina respondentů má negativní postoj spíše k romskému etniku, nežli k vietnamskému a ukrajinskému etniku.

S touto hypotézou souvisí otázky č. 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 16.

Hypotéza č. 4:

Méně než třetina respondentů má negativní postoj k přítomnosti cizinců v kulturním i v běžném životě v naší zemi.

S touto hypotézou souvisí otázka č. 9, 10, 11, 13, 14.

5.4 Způsob vyhodnocení dat

Z důvodu, že dotazník obsahuje celkem devatenáct otázek, a aby nedošlo k velkému zkreslení, zadal jsem 98 dotazníků. Vyplněných dotazníků jsem obdržel celkem 96, a to 50 od studentů prvního ročníku a 46 od studentů čtvrtého ročníku. Reprezentativním vzorkem výzkumu je 22 děvčat a 28 chlapců z prvního ročníku a 24 děvčat a 22 chlapců

ze čtvrtého ročníku školy. Jako statistickou metodu výzkumu jsem využil formu grafů, ve kterých jsou zaznamenány všechny informace získané z navrácených dotazníků.

6 ETNICKÉ A RASOVÉ PŘEDSUDKY U DNEŠNÍ MLADÉ GENERACE

6.1 Výsledky výzkumu

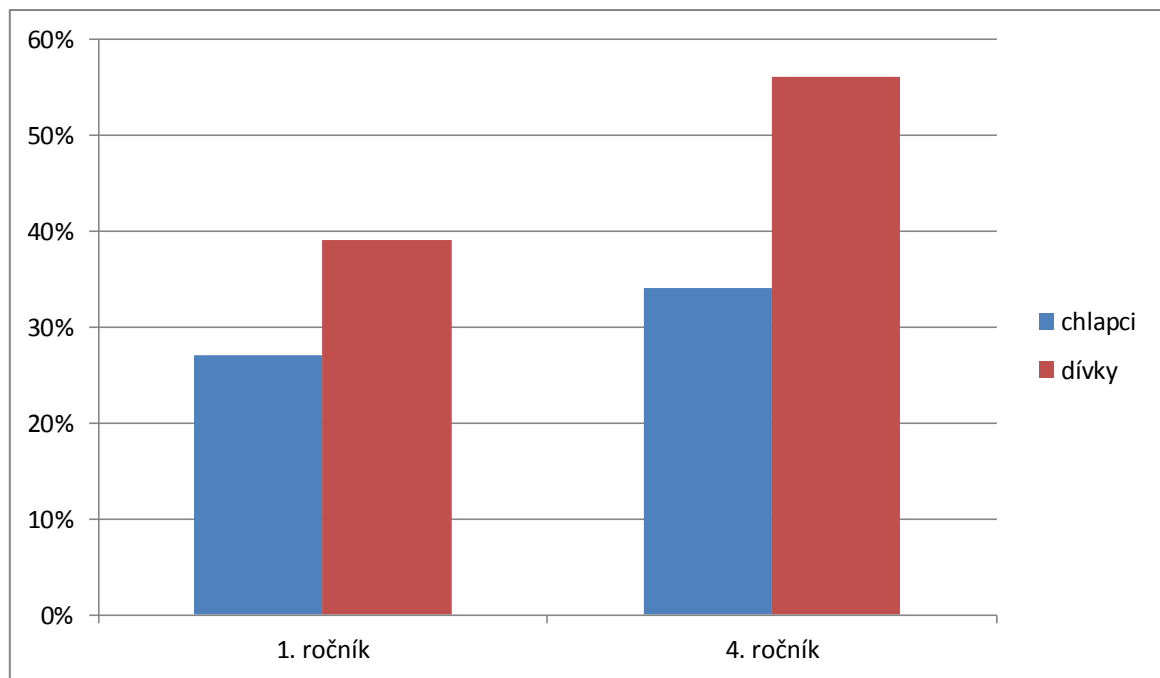
V této kapitole uvádím výsledky výzkumu v podobě zpracovaných informací zanesených do grafů.

Otázka č. 1: Jakou definici rasismu byste z následujících tvrzení vybrali:

- a) Teorie nebo myšlenka, že existuje příčinné spojení mezi vrozenými fyzickými vlastnostmi a určitými rysy osobnosti, intelektu či kultury a s tím spojená představa, že některé rasy jsou svou podstatou nadřazené jiným
- b) Předsudky na základě etnické příslušnosti a následná změna chování vůči příslušníkům daného etnika
- c) Ani jedna definice mi nepřijde správná
- d) Nenávist a násilí vůči Romům praktikovaná hlavně hnutím skinhead
- e) Vlastní odpověď

Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že velká většina žáků čtvrtých ročníků znala správné odpovědi - 90% (34 % chlapců a 56 % dívek), u studentů prvních ročníků znalo správnou odpověď 66% (27 % chlapců a 39 % dívek) dotazovaných studentů. K této otázce nevyužil ani jeden student možnosti odpovědi vlastními slovy.

Graf č. 1: Správná definice pojmu rasismus

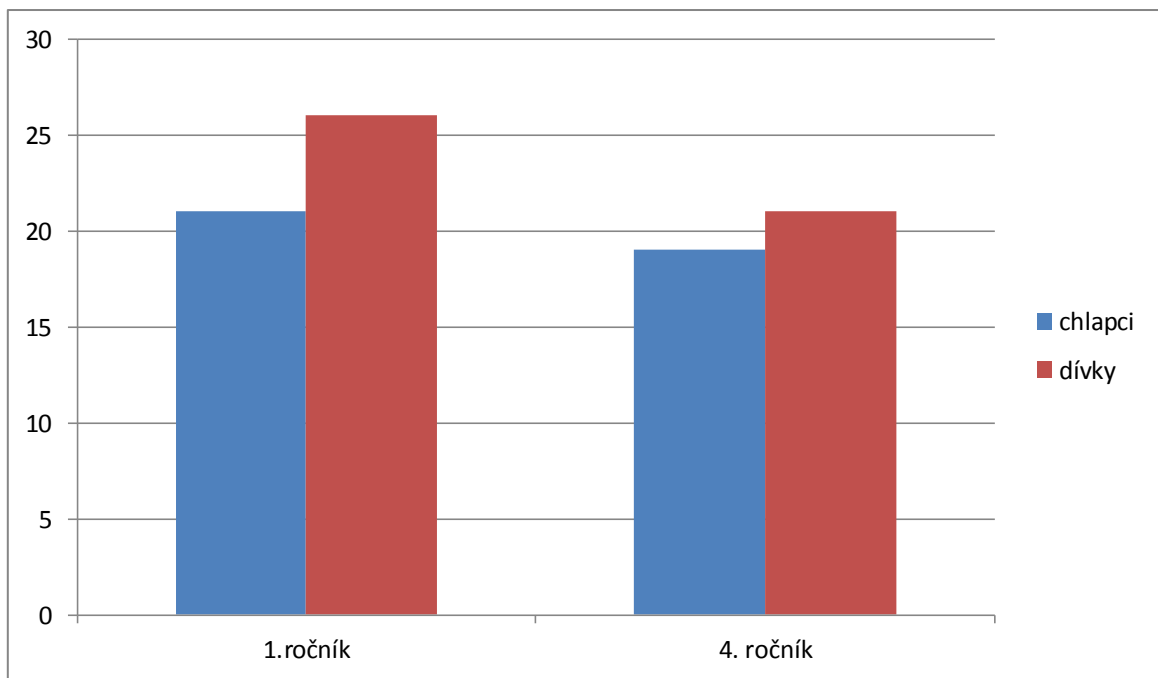

Otázka č. 2 : Myslíte si, že se rasismus v ČR vyskytuje?

- a) Ano (kým, v jaké formě)
- b) Ne

Z celkového počtu 96 oslovených studentů si téměř většina myslí, že se rasismus v naší zemi vyskytuje, a to ve formě urážek a náznaků ubližování od Romů a také ze strany příslušníků hnutí skinheads. Souhlasný názor zastává 47 studentů prvního ročníku a 40 čtvrtého ročníku, z toho 21 dívek a 26 chlapců z prvního ročníku a 19 dívek a 21 chlapců ze čtvrtého ročníku.

Graf č. 2: Výskyt rasismu v ČR

Otázka č. 3: Víte, jaké hlavní rasy na světě existují?

- Ano – vyjmenujte
- Ne

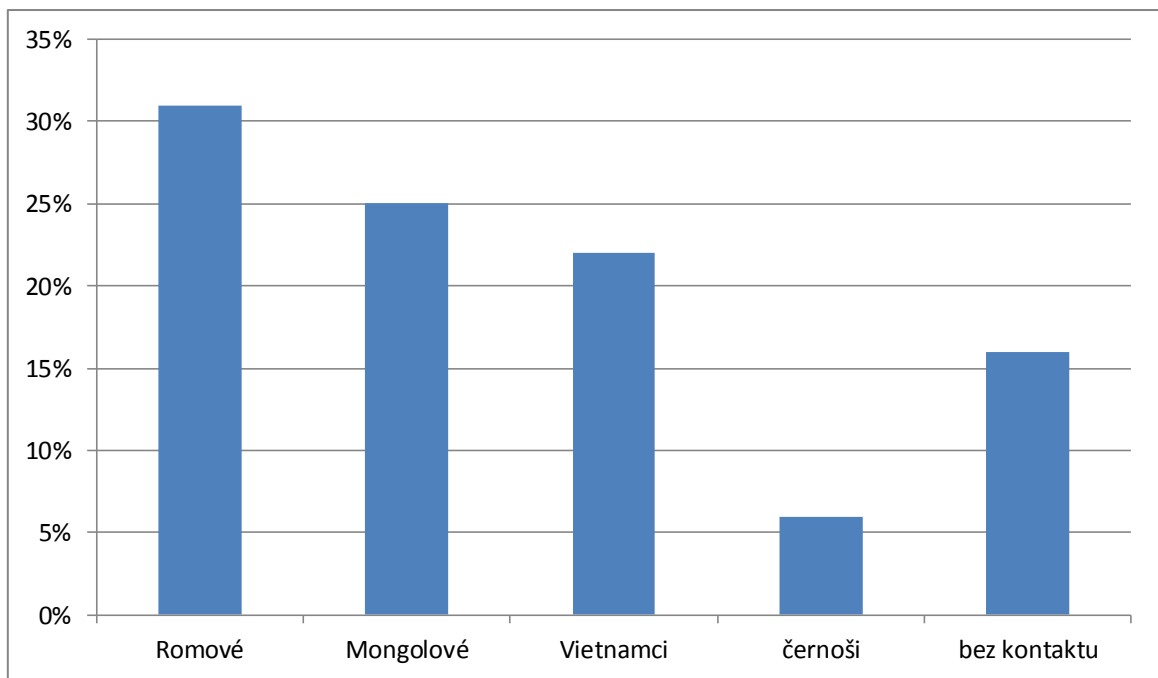
Všichni studenti se k výše uvedené otázce vyjádřili kladně, avšak přesnou formulaci odpovědi na ni neuvedl žádný student. Ve svých odpovědích uvádějí např. běloši, černoši, mongolové, evropská, asijská, černošská, negroidní rasa. Vzhledem k četnosti nesprávných odpovědí nebudu k této otázce vyhodnocovací graf vytvářet.

Otázka č. 4: Setkáváte se v místě vašeho bydliště, ve škole, ve volném čase, s lidmi z jiné rasové či etnické skupiny?

- Ano, se kterými
- Ne

Pokud jde o kontakt respondentů s lidmi z jiné rasové či etnické skupiny, nejčastěji se studenti setkávají s Romy (31 %), Mongolci (25 %), Vietnamci (22 %) a černochoy (6 %). Bez jakéhokoliv kontaktu s těmito lidmi je 16 % dotazovaných.

Graf č. 3: Setkávání s lidmi z jiné rasové či etnické skupiny

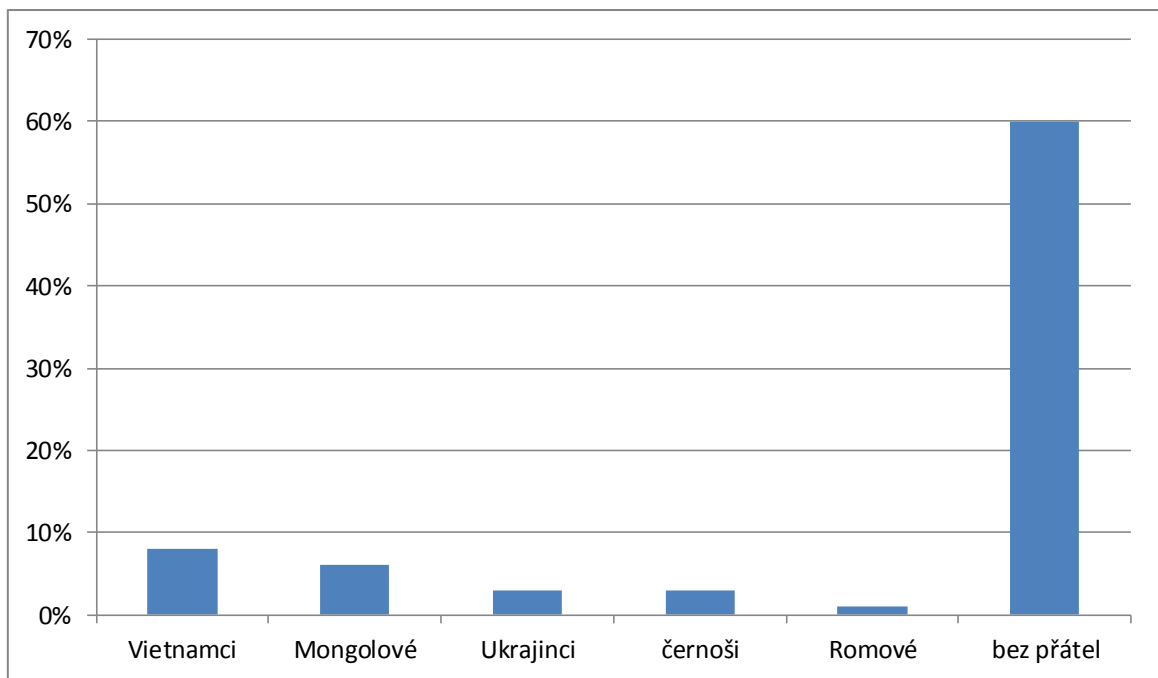

Otázka č. 5: Patří mezi vaše přátele lidé z jiné rasové a etnické skupiny?

- a) Ano, ze které skupiny
- b) Ne

Mezi nejčastější přátele oslovených studentů patří Vietnamci (8 %), Mongolové (6 %), a černoši (3 %) s Ukrajinci (3 %). Roma považuje za svého přítele 1 % studentů. Celkem 60 % studentů nemá za přítele žádnou osobu z jiné rasové či etnické skupiny. Ostatní respondenti na danou otázku neodpověděli.

Graf č. 4: Přátelství s lidmi z jiné rasové či etnické skupiny

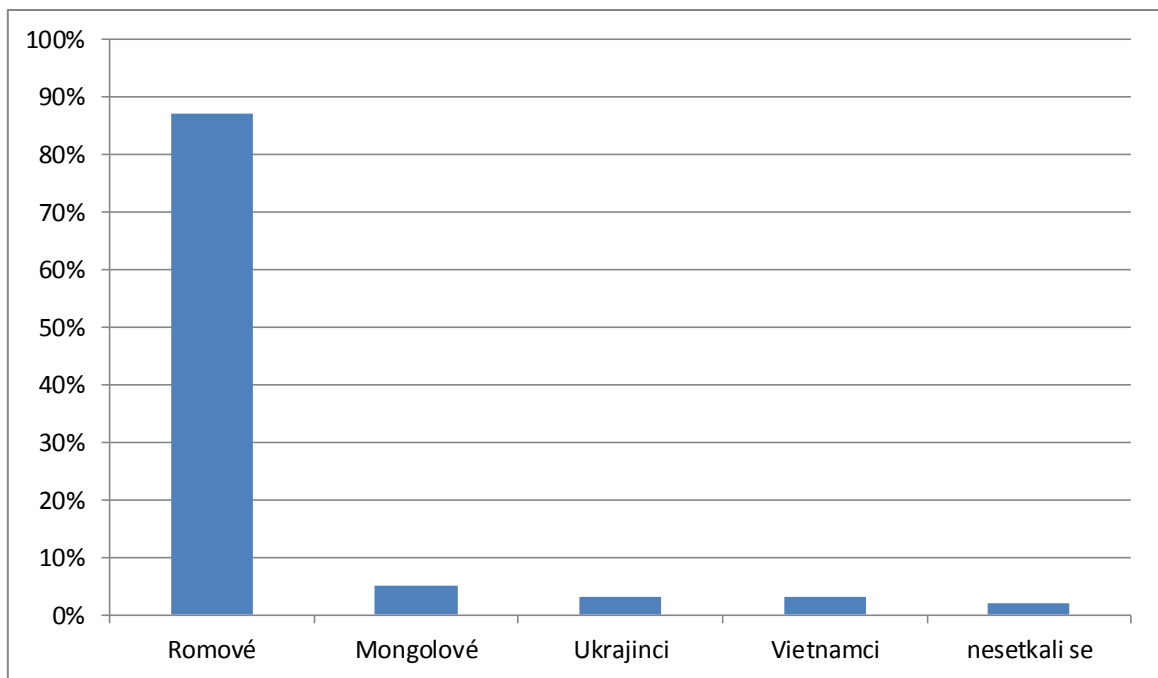

Otázka č. 6: Považujete některou rasovou či etnickou skupinu ve vašem okolí za nebezpečnou?

- Ano, ze které skupiny
- Ne, a proč

Až 87 % oslovených studentů označilo za nebezpečnou skupinu ve svém okolí Romy. Dále za nebezpečnou skupinu uvedli Mongolce (5 %), Ukrajince (3 %) a Vietnamce (3 %). S nebezpečnou skupinou se nesetkaly 2 % studentů.

Graf č. 5: Nebezpečná rasová či etnická skupina

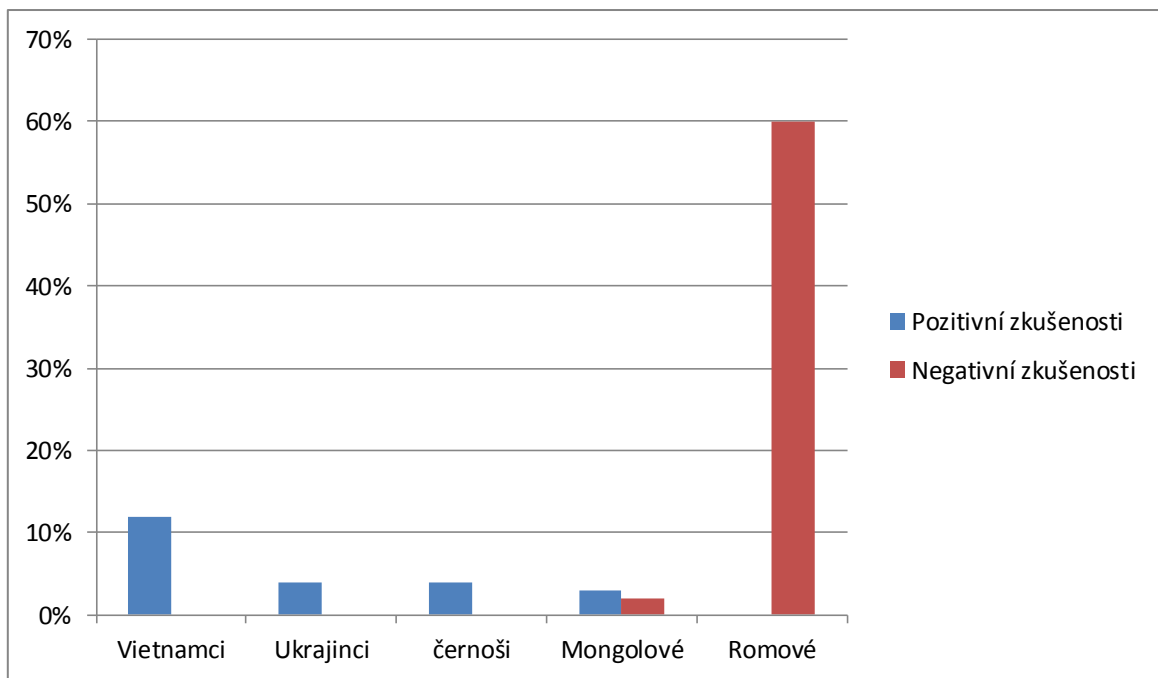
Otázka č. 7: Máte spíše pozitivní, nebo negativní zkušenost s lidmi z jiné rasové či etnické skupiny?

- Pozitivní, se kterou skupinou a jakou zkušenost
- Negativní, se kterou skupinou a jakou zkušenost

Podle výsledků šetření mají studenti pozitivní zkušenost nejčastěji s Vietnamci (12 %), černochoy (4 %), Ukrajinci (4 %) a Mongolci (3 %), kdy poznamenali zejména ochotu, pomoc a bezproblémovost v chování.

Až 60% studentů má zápornou zkušenost s Romy, kdy nejčastěji uvádějí jejich agresivní chování, fyzické napadání a urážky. Toto napadání jsem zaznamenal u 2 % studentů v případě Mongolů. Ostatní studenti se k dané problematice nevyjádřili.

Graf č. 6: Pozitivní, či negativní zkušenost s lidmi z jiné rasové či etnické skupiny

Otázka č. 8: Prosím o charakteristiku třemi nejvýstižnějšími slovy člena uvedené etnické skupiny.

- Rom
- Vietnamec
- Ukrajinec

Většina dotazovaných charakterizovala Romy jako skupinu nepříjemnou, neslušnou, problémovou, agresivní a vulgární se snědou pletí, které se nechce pracovat, která krade a je líná. Naproti tomu Vietnamce označili za skupinu neškodných obchodníků, pracantů a stánkařů. U Ukrajinců se vyskytovaly názory spojené zejména s tím, že místním berou práci, že jsou propojeni s mafií a pijí alkohol.

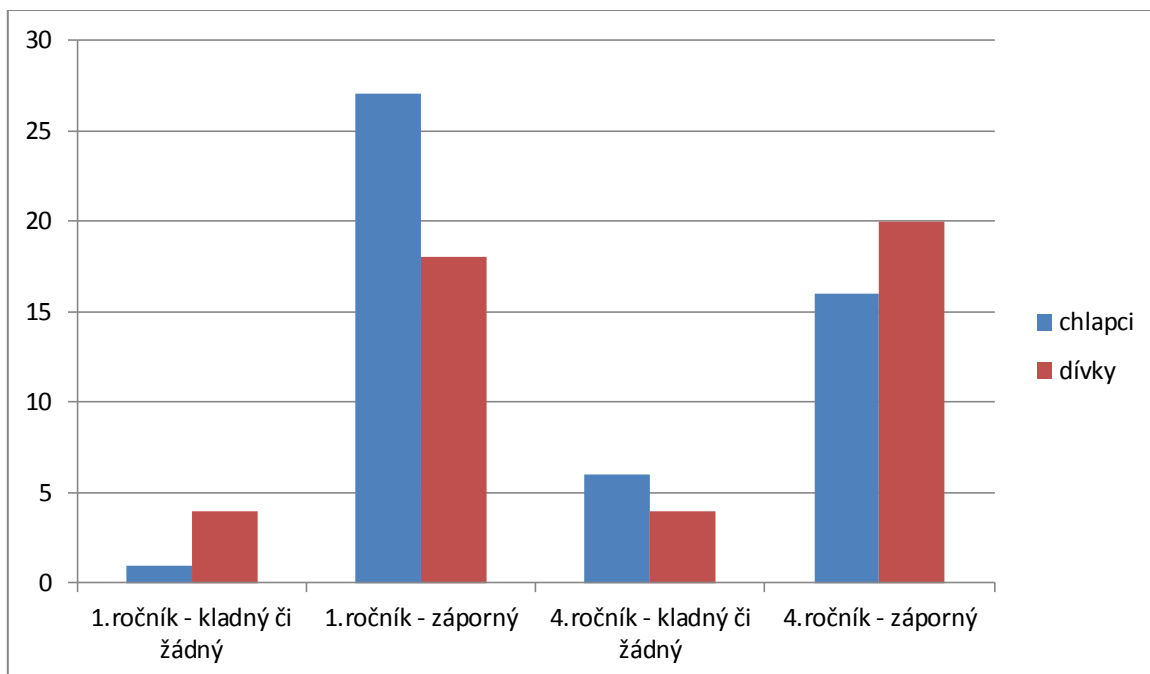
Otázka č. 9: Jaký máte vztah k romskému etniku?

- Kladný, a proč
- Záporný, a proč

Z vyhodnocení získaných informací vyplývá zjištění, že 81 studentů má k romskému etniku záporný vztah, který je dán zejména neslušností, vulgárností a agresivitou této skupiny.

Z celkového počtu 96 respondentů vyjádřilo negativní vztah k romskému etniku 27 chlapců a 18 dívek z prvního ročníku, 16 chlapců a 20 dívek ze čtvrtého ročníku školy. Kladný či žádný vztah vyjádřilo 15 studentů, z toho 1 chlapec a 4 dívky z prvního ročníku, a 6 chlapců a 4 dívky ze čtvrtého ročníku školy.

Graf č. 7: Vztah k romskému etniku

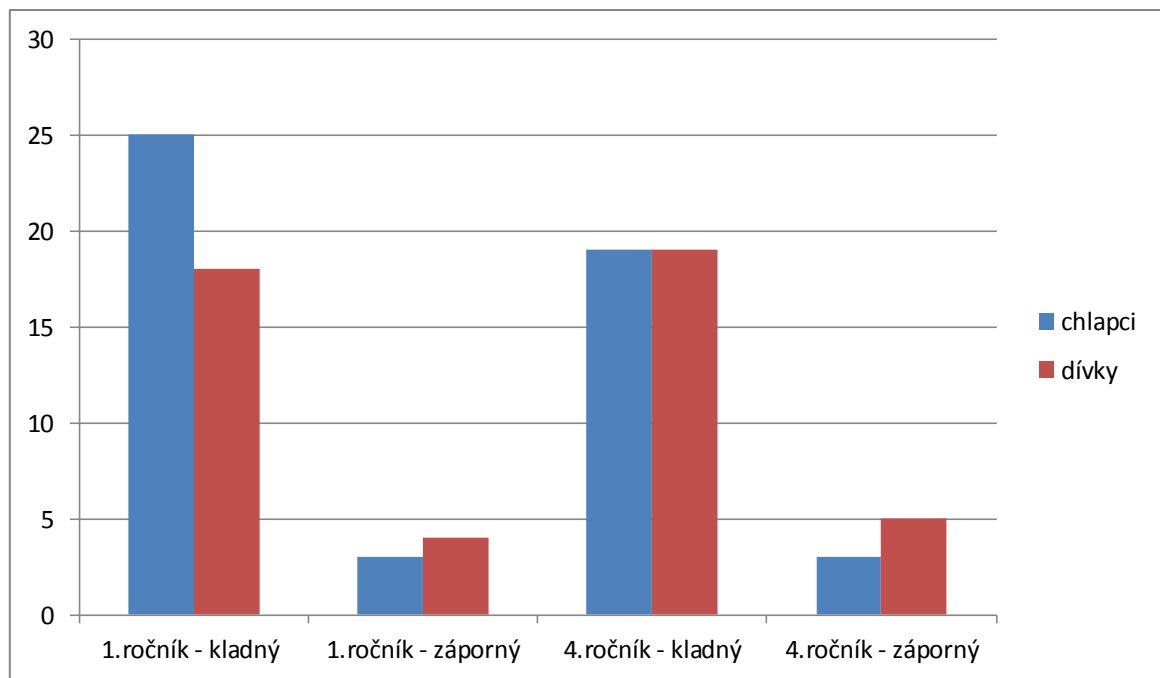

Otázka č. 10: Jaký máte vztah k vietnamskému etniku?

- Kladný, a proč
- Záporný, a proč

Z celkového počtu oslovených respondentů vyjádřilo svůj kladný vztah k lidem z vietnamského etnika 81 studentů, kdy jako důvod uváděli jejich neškodnost, nenápadnost, jejich temperament či charakter a výhodné ceny v obchodech. Tento vztah uvedlo 25 chlapců a 18 dívek z prvního ročníku, a 19 chlapců a 19 dívek ze čtvrtého ročníku školy. Záporný vztah k vietnamskému etniku mělo 15 studentů, kteří poukazovali na vietnamskou společnost jako na zloděje práce, kdy se záporně vyjádřili 3 chlapci a 4 dívky z prvního ročníku, a 3 chlapci a 5 dívek ze čtvrtého ročníku školy.

Graf č. 8: Vztah k vietnamskému etniku

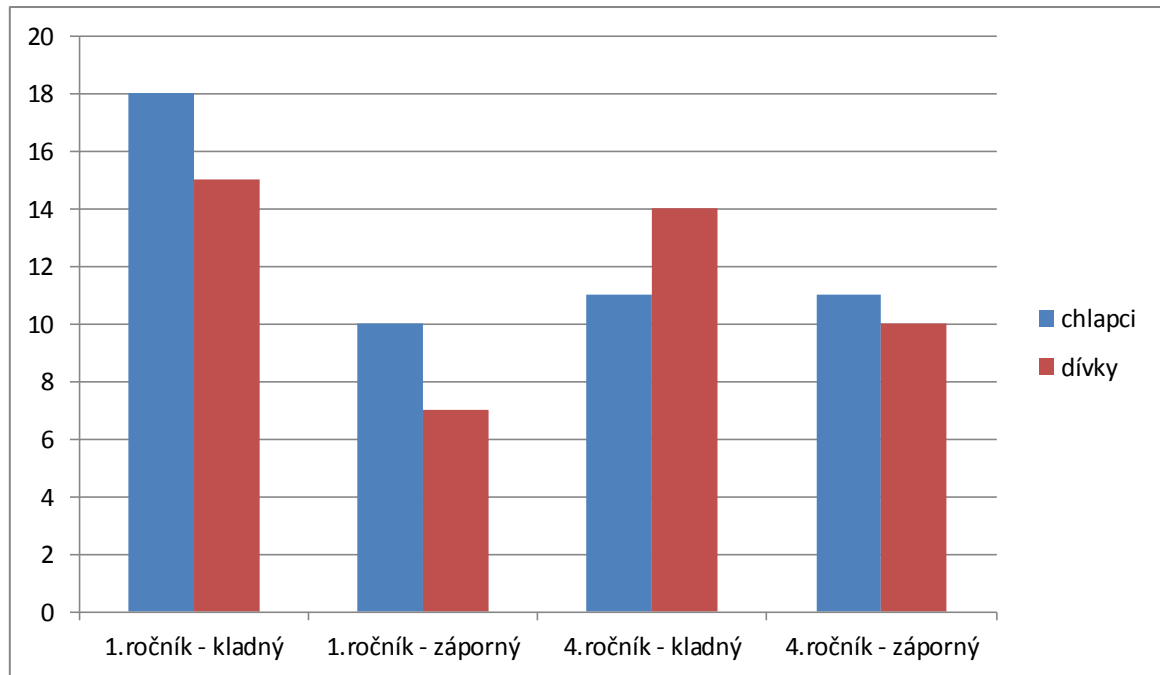
Otázka č. 11: Jaký máte vztah k ukrajinskému etniku?

- a) Kladný, a proč
- b) Záporný, a proč

Z dotazníků bylo zjištěno, že většina dotázaných, 58 z 96, zaujímá k Ukrajincům kladný vztah, kdy studenti uváděli zejména nekonfliktnost.

Na druhou stranu záporný vztah uvedlo 38 studentů, kteří nejčastěji uváděli, že Ukrajinci pracující v ČR připravují české občany o práci a pijí hodně alkohol. Z 58 studentů vyjádřilo kladný vztah 18 chlapců a 15 dívek prvního ročníku, a 11 chlapců a 14 dívek ze čtvrtého ročníku školy. Ze 38 studentů, jež vyjádřilo záporný vztah, je 10 chlapců a 7 dívek prvního ročníku, a 11 chlapců a 10 dívek ze čtvrtého ročníku školy.

Graf č. 9: Vztah k ukrajinskému etniku

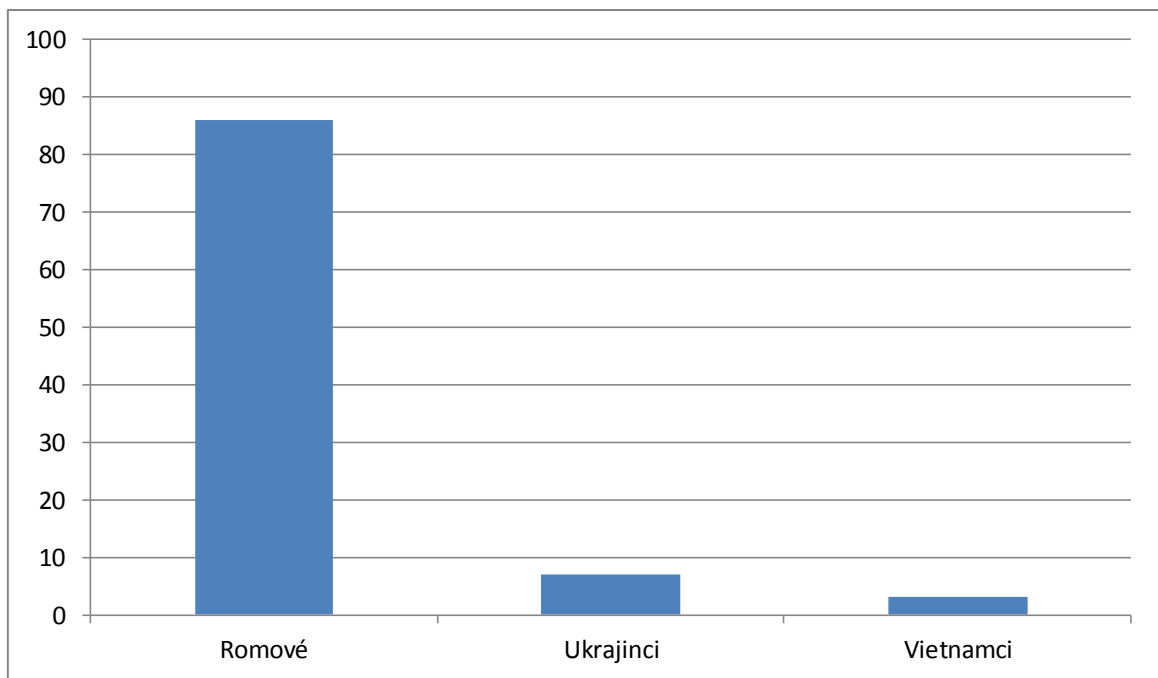

Otázka č. 12: Který z uvedených příslušníků ve vás více vyvolává záporné pocity?

- Rom, proč a jaké
- Vietnamec, proč a jaké
- Ukrajinec, proč a jaké

U téměř všech respondentů (86 z 96) vyvolávají záporné pocity příslušníci romského etnika, kdy uvádějí, že jedinci tohoto etnika jsou nepřijemní, hluční, neslušní, většinou také agresivní a vulgární, nechce se jim pracovat a kradou. Ukrajínští příslušníci vyvolávají záporné pocity u 7 studentů a vietnamští ve 3 případech, kdy respondenti důvod neuvádějí.

Graf č. 10: Příslušníci se zápornými pocity

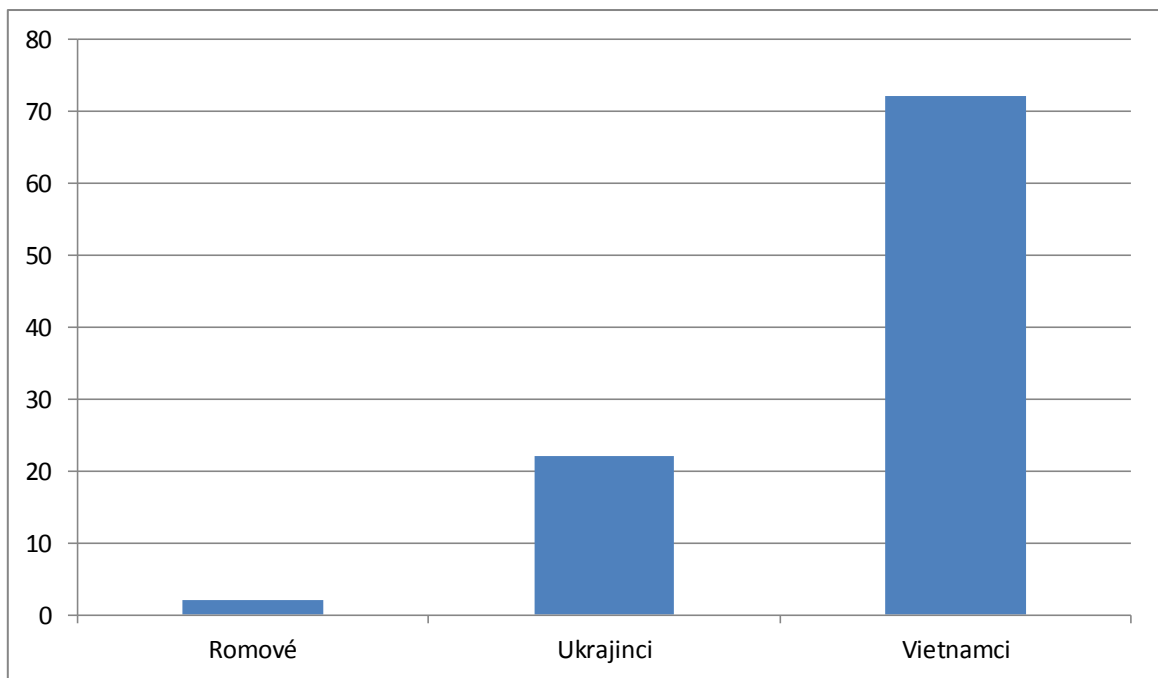
Otázka č. 13: Chtěli byste za sousedy raději Romy, Vietnamce nebo Ukrajince?

- a) Romy, a proč
- b) Vietnamce, a proč
- c) Ukrajince, a proč

K soužití s Romy v sousedství se kladně postavili 2 studenti, kteří se k důvodu nevyjádřili. Sousedská přítomnost Vietnamců by nevadila 72 studentům z 96, kdy jako důvod uvedli, že jsou přátelší, bezkonfliktní, dá se s nimi vyjít a někdy se i chovají lépe než naši občané.

Ukrajinci jako sousedi by studentům nevadili ve 22 případech, kdy na jejich adresu uvedli, že by to bylo rozhodně lepší než vedle Romů a Vietnamců. Dále uvedli, že Ukrajinci jsou víceméně bezproblémoví a že by s nimi stejně nekomunikovali.

Graf č. 11: Soužití v sousedství s Romy, Ukrajinci a Vietnamci

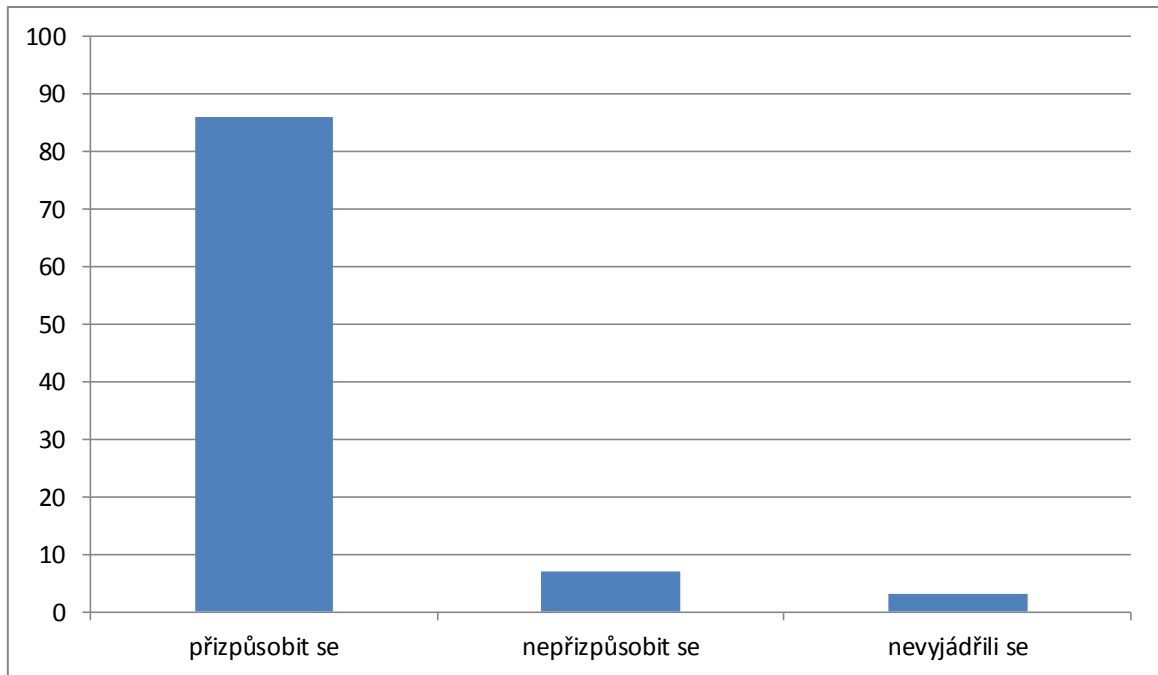

Otázka č. 14: Přejete si, aby se lidé z jiné rasové či etnické skupiny přizpůsobili prostředí, ve kterém žijete?

- a) Ano, jakou formou
- b) Ne

Z celkového počtu respondentů by si 86 studentů přálo, aby se lidé z jiných rasových či etnických skupin přizpůsobili prostředí, ve kterém žijí, kdy nejčastěji jako důvod uváděli přijetí našich zvyků, respektování zákonů, kultur a tradic a aby se měli všichni dobře. Další 7 studentů se vyjádřilo negativně, kdy uvedli, že „je mi to jedno“ nebo že „at' si dělají co chtějí“. Zbylí 3 studenti se k uvedené otázce nevyjádřili.

Graf č. 12: Přizpůsobení rasových a etnických skupin prostředí, ve kterém žijeme

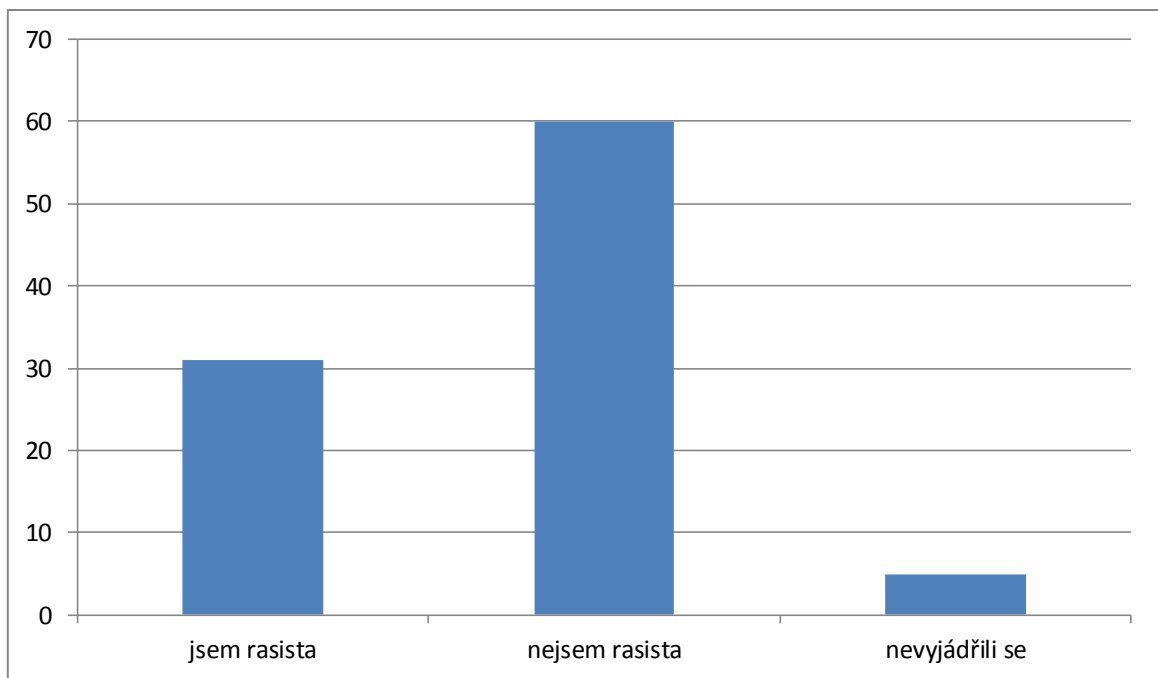

Otázka č. 15: Považujete se za rasistu?

- a) Ano, a proč
- b) Ne, a proč

Z odpovědí na tuto otázku plyne, že 31 studentů se považuje za rasistu, kdy většina odůvodňuje tento projev slovy, že nemá rád Romy, protože nepracují a kradou. Druhá část dotazovaných, 60 respondentů, volili druhou možnost, kdy se dále vyjádřili tím, že jim sice někteří jedinci jiných skupin vadí, ale za rasisty se nepovažují. Ostatní svůj vztah k rasismu nevyjádřili. Ze 31 studentů, kteří se považují za rasistu, je 13 chlapců a 5 dívek z prvního ročníku, a 10 chlapců a 3 dívky ze čtvrtého ročníku školy.

Graf č. 13: Přiznání/popření role rasisty

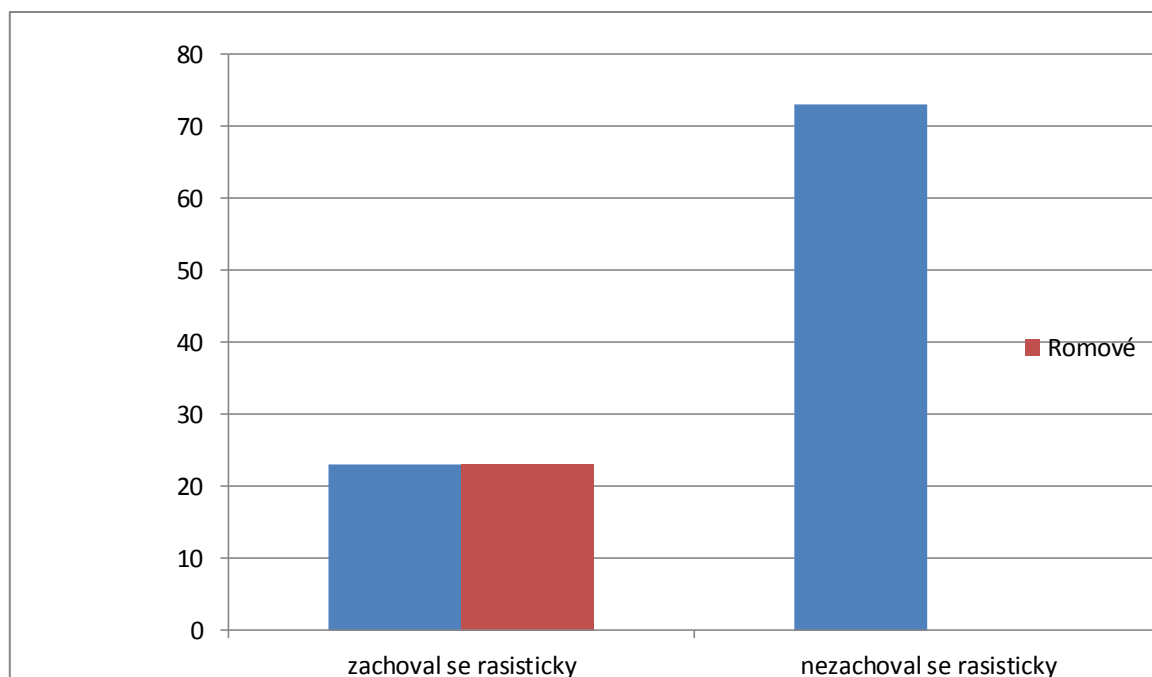

Otázka č. 16: Myslíte si, že jste se někdy zachovali rasisticky k Romovi, Ukrajinci nebo Vietnamci?

- a) Ano, ke komu a jakou formou
- b) Ne

V případě této problematiky odpovídali studenti následovně: 73 studentů si myslí, že se rasisticky nikdy nezachovali, a dalších 23 studentů je toho názoru, že určitou formou rasismu projevili, a to vždy k Romům, kdy jim většinou opláceli nadávky. K Ukrajincům a Vietnamcům se rasisticky nezachovali.

Graf č. 14: Rasistický projev vůči Romům, Ukrajincům a Vietnamcům

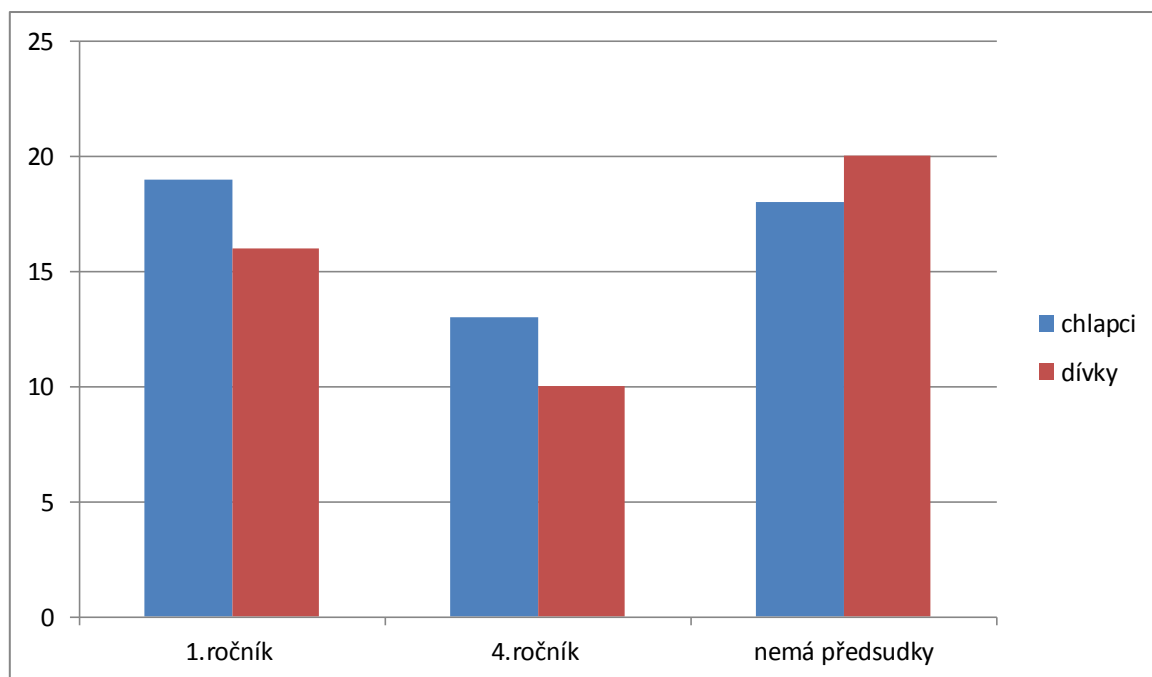

Otázka č. 17: Myslíte si o sobě, že máte předsudky k lidem z jiné rasové či etnické skupiny?

- a) Ano, jaké a ke komu
- b) Ne

Z výsledků dotazníku vyplývá, že 58 studentů o sobě tvrdí, že má předsudky k lidem z jiné rasové či etnické skupiny, a to ve všech případech vůči Romům, kdy uvádějí, že Romové jsou agresivní, nemůže se jim věřit, kradou a nepracují. Dalších 38 studentů uvedlo, že předsudky nemá. Z tohoto počtu je 15 respondentů z prvního a 23 ze čtvrtého ročníku školy, jednalo se o 18 chlapců a 20 dívek. Z 58 studentů má předsudky 19 chlapců a 16 dívek prvního ročníku, a 13 chlapců a 10 dívek ze čtvrtého ročníku školy.

Graf č. 15: Názor na vlastní předsudky

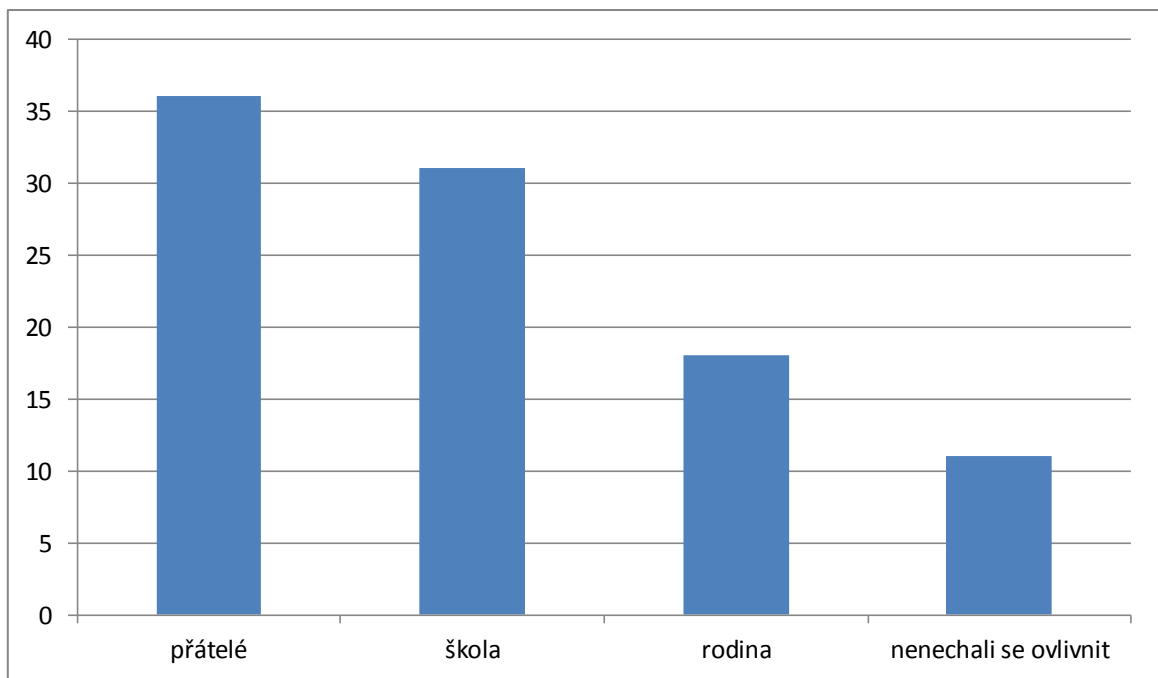

Otázka č. 18: Kde jste se setkali s předsudky vůči jiným rasovým či etnickým skupinám, které vás ovlivnily?

- a) V rodině
- b) Ve škole
- c) Mezi přáteli
- d) V médiích
- e) V církvi
- f) Jinde, kde
- g) Setkal/la, ale nenechala jsem se ovlivnit

Nejčastěji se dotazovaní studenti setkali s předsudky mezi přáteli, to v 36 případech, a potom zejména ve škole (31 případů). V 18 případech se s předsudky setkali v rodině, a v poslední řadě ve zbylých 11 případech uváděli odpověď g).

Graf č. 16: Setkání s předsudky vůči jiným rasovým či etnickým skupinám

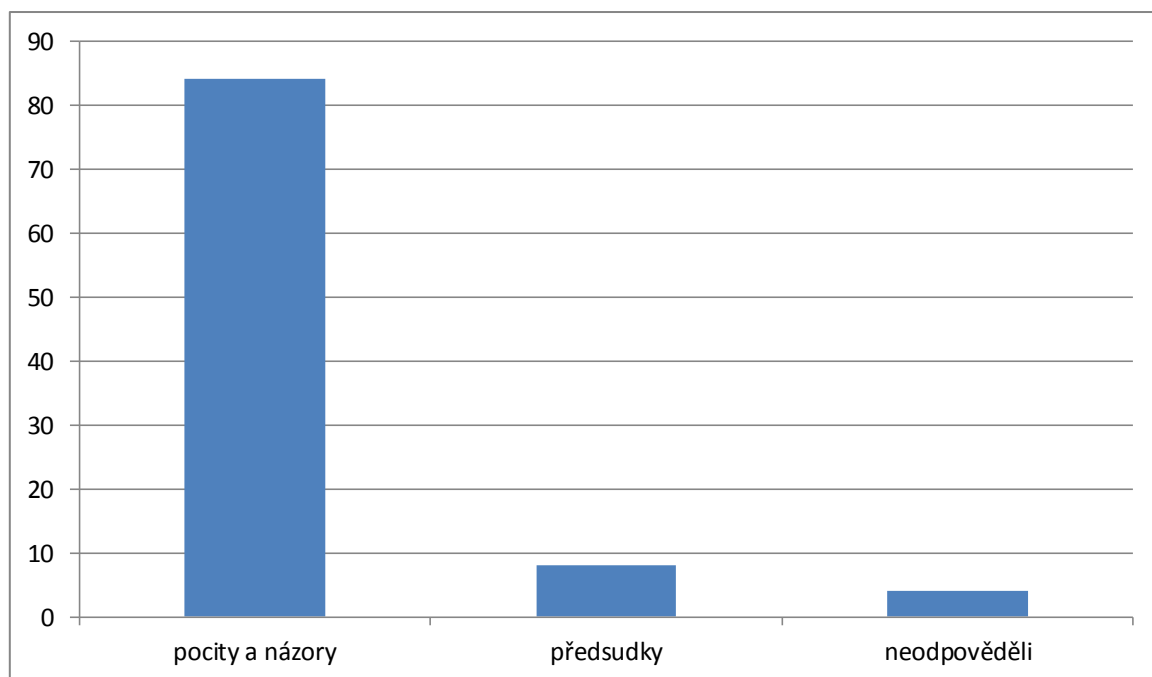

Otázka č. 19: Byly vaše předchozí odpovědi zodpovězeny na základě vlastních pocitů a názorů, nebo spíše na základě předsudků?

- Vlastní pocity a názory
- Předsudky

Pouze 8 studentů v dotazníku uvedlo, že odpovídali na základě předsudků, kdy tito byli studenty čtvrtého ročníku – 3 chlapci a 5 dívek. Na danou otázku neodpověděli 4 studentky z prvního ročníku školy.

Graf č. 17: Odpovědi na základě pocitů a názorů, nebo předsudků

Hypotéza č. 1:

Více než polovina respondentů dokáže zformulovat definici rasismu a zná zastoupení tří základních ras ve světě.

Zatímco 90% studentů čtvrtých ročníků znalo správné odpovědi, u studentů prvních ročníků neznalo správnou odpověď 35% dotazovaných studentů. Pokud bych respondenty prvního a čtvrtého ročníku školy porovnal samostatně, jednalo by se o výrazný nepoměr vzhledem ke správnosti či chybnosti odpovědí.

Hypotéza č. 1 byla verifikována.

Hypotéza č. 2:

Více chlapců než dívek má negativní postoj k vybraným etnikům.

Rozdíly v odpovědích chlapců a dívek byly znatelné. Názory chlapců na vybraná etnika jsou u studentů 1. ročníku ze 70% (19 chlapců) a u studentů 4. ročníku z 86% (18 chlapců) negativní. Postoje dívek jsou u studentek 1. ročníku negativní z 62% (13 studentek) a u 4. ročníku z 74% (17 studentek).

Hypotéza č. 2 byla verifikována.

Hypotéza č. 3:

Více než polovina respondentů má negativní postoj spíše k romskému etniku, nežli k vietnamskému a ukrajinskému etniku.

Dle výsledků dotazníku bylo zjištěno, že 83 % oslovených respondentů zaujímá negativní postoj k romskému etniku, nežli k vietnamskému a ukrajinskému etniku, a to 65% studentů 4. ročníku a 18% studentů 1. ročníku. Jako nejčastější důvod nesympatie k romskému etniku uváděno zejména jejich nevhodné chování, strach z Romů, zneužívání sociální podpory a neochotu pracovat.

Hypotéza č. 3 byla verifikována.

Hypotéza č. 4:

Méně než třetina respondentů má negativní postoj k přítomnosti cizinců v kulturním i v běžném životě v naší zemi.

Kritický postoj vůči cizincům týkající se kulturního a běžného života v naší zemi je ze strany studentů 4. ročníků silnější než u studentů 1. ročníku. 86% studentů 4. ročníku (39 studentů) a 70% studentů 1. ročníku (35 studentů) má na národnostní složení v ČR velmi vyhraněný názor - obyvatelstvo ČR by mělo být pouze české národnosti. Z celkového počtu respondentů 96, a to 50 z prvního a 46 ze čtvrtého ročníku, je tedy patrné, že mnohem více jak 1/3 (71%) ze všech respondentů má negativní postoj k přítomnosti cizinců v kulturním i v běžném životě v naší zemi. Moje úvaha nad vztahem české společnosti vůči cizincům byla nesprávná.

Hypotéza č. 4 byla falzifikována.

6.2 Interpretace závěrů dotazníkového šetření

Základním cílem mého výzkumu bylo zjistit, zda mají oslovení studenti předsudky vůči romskému, vietnamskému a ukrajinskému etniku. Šetřením bylo odhaleno, že nejzápornější postoje mají oslovení respondenti vůči romskému etniku. Na druhé místo se řadí ukrajinská národnostní menšina. Nejméně výhrad mají studenti vůči vietnamskému etniku.

Šetření mě přesvědčilo o skutečnosti, že zástupci českých studentů neprojevují jakýkoliv zájem o menšinové skupiny. Stále u nich převažují předsudky, které jsou u nich chápány

jako potvrzení dříve zavedených postojů vůči minoritám v naší společnosti. Vůči příslušníkům odlišných minorit trpí negativními postoji ve větší míře muži než ženy.

De výše uvedených grafů jsem zanesl zjištěné informace, které charakterizují vnímání odlišných etnických a národnostních skupin českými respondenty.

ZÁVĚR

Když jsem začínal tuto bakalářskou práci psát, netušil jsem, kolik moje práce zahrnuje oblastí. Postupně jsem se dozvídal nové a nové informace a skutečnosti, kdy jsem se poté snažil alespoň některé části tohoto tématu co nejlépe pojmut a rozvinout. V praktické části jsem zjišťoval názory studentů na etnické a národnostní menšiny na našem území.

Jsem zcela přesvědčen, že je dosti důležité, aby česká společnost tolerovala jedince jiné rasy, národnosti či barvy pleti. Dále je důležité těmto jedincům poskytnout prostor pro jejich seberealizaci. Až poté bychom se mohli označit za demokratickou společnost. Přesto jsme, i přes dostatek času k těmto činům, stále ladění xenofobně.

Zpracování výzkumu bylo sice dosti náročné, ale na druhou stranu jsem rád, že jsem tento výzkum měl možnost provést. Myslím si, že můj výzkum splnil svá očekávání. Zjistil jsem jím zejména názory mladých lidí na vnímání národnostních menšin v ČR. Nemohu říci, že jsem nebyl překvapen některými názory oslovených studentů. Obzvláště odpovědi na otázky zaměřené na romskou menšinu byly přímo alarmující. Většina respondentů je vůči této skupině víceméně zaujata. Jejich odpovědi byly až znepokojující, proto by nebylo špatné tyto problémy řešit, a to zejména u mládeže správnou výchovou a informovaností již v brzkém věku.

Můj výzkum nemůže vypovídat o názorech všech studentů středních škol na území ČR, neboť počet respondentů je příliš malý. Jeho závěr nelze tudíž pojmut všeobecně. Myslím si, že stanovené cíle před započatím psaní práce se mi splnily, a že tato práce bude přínosem pro ostatní jedince zájímající se o tuto problematiku.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ALLPORT, Gordon W. O povaze předsudků. Praha: Prostor, 2004. 576 s. ISBN 80-7260-125-3.
- BRITTNEROVÁ, D.; MORAVCOVÁ, M. Etnické komunity v kulturním kontextu. Praha: Ermat, 2008. 267 s. ISBN 978-80-87178-01-0.
- CÍLKOVÁ, E. Náměty pro multikulturní výchovu: poznáváme jiné národy. Praha: Portál, 2007. 167 s. ISBN 978-80-7367-238-6.
- DEMJANČUK, N. Vzdělání a extremismus. Praha: Epoque, 2005. 133 s. ISBN 80-86328-83-X.
- FREDRICKSON, G. M. Rasismus – stručná historie. Praha: BB art, 2003. 160 s. ISBN 80-7341-124-5.
- HLADÍK, J. Multikulturní výchova (Socializace a integrace menšin). 1.vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2006. 73 s. ISBN 80-7318-424-9.
- IVANOVÁ, K.; ŠPIRUDOVÁ, L. Multikulturní ošetřovatelství I. Praha: Grada, 2005. 248 s. ISBN 80-247-1212-1.
- JANDOUREK, J. Průvodce sociologií. Praha: Grada, 2008. 208 s. ISBN 978-80-247-2397-6.
- JANDOUREK, J. Sociologický slovník. Praha: Portál, 2001. 286 s. ISBN 978-80-7367-269-0.
- KERLINGER, Fred N. Základy výzkumu chování: pedagogický a psychologický výzkum. Praha: Academia, 1972. 705 s.
- MARTÍNKOVÁ, Š.; PECHOVÁ, E.; FESTINGEROVÁ, V.; LEONTIYEVA, Y. Vietnamci, Mongolové a Ukrajinci v ČR, 2006. Ministerstvo vnitra ČR, ISBN: 978-80-7312-063-4.
- NEČAS, C. Romové v České republice včera a dnes. 5. dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. 129 s. ISBN 80-244-0497-4 (brož.).
- NOVÁK, T. O předsudcích. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7239-121-6.
- PRŮCHA, J. Interkulturní psychologie. Praha: Portál, 2004. 199 s. ISBN: 80-7178-885-6.
- PRŮCHA, J. Multikulturní výchova. Příručka (nejen) pro učitele. Praha: Triton, 2006. 15 s. ISBN 80-7254-866-2.
- PRŮCHA, J. Multikulturní výchova. Teorie-praxe-výzkum. Praha: ISV, 2001. 199 s. ISBN 80-85866-72-2.

SEKOT, A. Sociologie v kostce. PAIDO - edice pedagogické literatury, 2006. 257 s. ISBN 80-7315-126-X.

ŠATAVA, L. Jazyk a identita etnických menšin. Praha: Slon, 2009. 216 s. ISBN 978-80-86429-83-0.

ŠIŠKOVÁ, T. Výchova k toleranci a proti rasismu. Praha: Portál, 1998. 203 s. ISBN 80-7178-285-8.

ŠIŠKOVÁ, T. Výchova k toleranci a proti rasismu - Multikulturní výchova v praxi. Praha: Portál, 2008. 273 s. ISBN 978-80-7367-182-2.

TESAŘ, F. Etnické konflikty. Praha: Portál, 2007. 251 s. ISBN 978-80-7367-097-9.

WOLF, J. Lidské rasy a rasismus v dějinách a v současnosti. Praha: Karolinum, 2000. 223 s. ISBN 80-2460-099-4.

On-line zdroje

Český statistický úřad, Národnostní složení obyvatelstva [online]. Dostupné z <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/4114-03> taz. 14.3.2014.

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Správná definice pojmu rasismus	34
Graf č. 2: Výskyt rasismu v ČR	35
Graf č. 3: Setkávání s lidmi z jiné rasové či etnické skupin.....	36
Graf č. 4: Přátelství s lidmi z jiné rasové či etnické skupiny.....	37
Graf č. 5: Nebezpečná rasová či etnická skupina	38
Graf č. 6: Pozitivní, či negativní zkušenost s lidmi z jiné rasové či etnické skupiny.....	39
Graf č. 7: Vztah k lidem romského etnika.....	40
Graf č. 8: Vztah k lidem vietnamského etnika	41
Graf č. 9: Vztah k lidem ukrajinského etnika.....	42
Graf č. 10: Příslušníci se zápornými pocity	43
Graf č. 11: Soužití v sousedství s Romy, Ukrajinci a Vietnamci	44
Graf č. 12: Přizpůsobení rasových a etnických skupin prostředí, ve kterém žijeme.....	45
Graf č. 13: Přiznání/popření role rasisty	46
Graf č. 14: Rasistický projev vůči Romům, Ukrajincům a Vietnamcům.....	47
Graf č. 15: Náзор na vlastní předsudky	48
Graf č. 16: Místa setkání s předsudky vůči jiným rasovým či etnickým skupinám.....	49
Graf č. 17: Odpovědi na základě pocitů a názorů, nebo předsudků.....	50

SEZNAM PŘÍLOH

Příloho P I: Dotazník

Otázka č. 3:

Víte, jaké hlavní rasy na světě existují?

- a) Ano, vyjmenujte
- b) Ne

Otázka č. 4:

Setkáváte se v místě vašeho bydliště, ve škole, ve volném čase, s lidmi z jiné rasové či etnické skupiny?

- a) Ano, se kterými
- b) Ne

Otázka č. 5:

Patří mezi vaše přátele lidé z jiné rasové a etnické skupiny?

- a) Ano, ze které skupiny
- b) Ne

Otázka č. 6:

Považujete některou rasovou či etnickou skupinu ve vašem okolí za nebezpečnou?

- a) Ano (ze které skupiny)
- b) Ne (proč)

Otázka č. 7:

Máte spíše pozitivní nebo negativní zkušenost s lidmi z jiné rasové či etnické skupiny?

- a) Pozitivní, se kterou skupinou a jakou zkušenost
- b) Negativní, se kterou skupinou a jakou zkušenost

Otázka č. 8:

Prosím o charakteristiku třemi nejvýstižnějšími slovy člena uvedené etnické skupiny.

- a) Rom
- b) Vietnamec
- c) Ukrajinec

Otázka č. 9:

Jaký máte vztah k lidem z romského etnika?

- a) Kladný, a proč
- b) Záporný, a proč

Otázka č. 10:

Jaký máte vztah k lidem z vietnamského etnika?

- a) Kladný, a proč
- b) Záporný, a proč

Otázka č. 11:

Jaký máte vztah k lidem z ukrajinského etnika?

- a) Kladný, a proč
- b) Záporný, a proč

Otázka č. 12:

Který z uvedených příslušníků ve vás více vyvolává záporné pocity?

- a) Rom, proč a jaké
- b) Vietnamec, proč a jaké
- c) Ukrajinec, proč a jaké

Otázka č. 13:

Chtěli byste za sousedy raději Romy, Vietnamce nebo Ukrajince?

- a) Romy, a proč
- b) Vietnamce, a proč
- c) Ukrajince, a proč

Otázka č. 14:

Přejete si, aby se lidé z jiné rasové či etnické skupiny přizpůsobily prostředí, ve kterém žijete?

- a) Ano, jakou formou
- b) Ne

Otázka č. 15:

Považujete se za rasistu?

- a) Ano, a proč
- b) Ne, a proč

Otázka č. 16:

Myslíte si, že jste se někdy chovali rasisticky k Romovi, Vietnamci nebo Ukrajinci?

- a) Ano, ke komu a jakou formou
- b) Ne

Otázka č. 17:

Myslíte si o sobě, že máte předsudky k lidem z jiné rasové či etnické skupiny?

- a) Ano, jaké a ke komu
- b) Ne

Otázka č. 18:

Kde jste se setkali s předsudky vůči jiným rasovým či etnickým skupinám, které vás ovlivnily?

- a) V rodině
- b) Ve škole
- c) Mezi přáteli
- d) V médiích
- e) V církvi
- f) Jinde, kde
- g) Setkal/la, ale nenechala jsem se ovlivnit

Otázka č. 19:

Byly vaše předchozí odpovědi zodpovězeny na základě vlastních pocitů a názorů, nebo spíše na základě předsudků?

- a) Vlastní pocity a názory
- b) Předsudky